

จัดเขียนเปลี่ยนบ้านแปลงเมือง:

หลักสูตรฝึกอบรม

“การเขียนบทความให้ได้ตีพิมพ์”

โดย

โสพล ศิริไสย์

และ

โอภาส ปัญญา

โครงการพัฒนาระบบงานวิจัยเพื่อรับใช้สังคม

(University Corporate Social Responsibility)

เสนอต่อ

กองทุนสนับสนุนการวิจัย

ร่วมกับ

มหาวิทยาลัยมหิดล

2555-2556

บทนำ

การเขียนเปลี่ยนแปลงสังคมได้ คือหัวใจของหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนทั้งสอง ตั้งใจเขียนขึ้นเพื่อเป็นคู่มือสำหรับคนที่อยากเขียนหนังสือ แต่ไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นอย่างไรดี ลำดับเนื้อหาของหนังสือจึงไม่ให้เริ่มต้นด้วยการจับปากกา/กดแป้นพิมพ์ผิดทันที แต่ให้เริ่มต้นด้วยการเตรียมตัวเตรียมใจ การทำสมาธิ การอ่าน การจดบันทึก แม้กระทั่งการสร้างความรู้สึกลอยอยากเขียน (writing apatite) ให้ตนเอง เพราะสิ่งเหล่านี้ เป็นพื้นฐานสำคัญของการริเค้นเอาพลังศักยภาพภายในออกมาเป็นตัวอักษร ผู้เขียนเชื่อว่า หากไม่เริ่มต้นด้วยสิ่งเหล่านี้ การเขียนจะกลายเป็นเรื่องของเทคนิคและเป็นงานที่น่าเบื่อหน่าย ยิ่งเป็นบทความวิชาการที่ต้องเผยแพร่ให้ผู้อื่นเข้าใจงานวิจัยของตนเองยิ่งลำบากใจขึ้นอีก การเขียนจึงเป็นเรื่องทุกข์มากกว่าการสร้างสุข แต่หากเริ่มต้นจากภายในก่อน เทคนิควิธีการ รวมทั้งการเขียนในแนวต่างๆ ผู้เขียนจะเป็นผู้กำหนดด้วยตัวของเขาเอง

ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์จากหนังสือคู่มือเล่มนี้อย่างกว้างๆว่า ให้ลองอ่านทำความเข้าใจตั้งแต่หน้าแรกแล้วลงมือเขียนและเขียนด้วยความสนุก ด้วยความชอบ มองเห็นประโยชน์ของการเขียนในฐานะที่เป็นสื่อถ่ายทอดสิ่งที่อยู่ภายในของผู้เขียนออกไปสู่ผู้อ่านด้วยความปรารถนาดี ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกนึกคิด ปัญหา ประสบการณ์ ความรู้จากการทำวิจัย ฯลฯ เมื่อการเขียนเริ่มต้นด้วยทัศนคติที่ถูกต้อง ถ้อยคำที่ประกอบสร้างจากตัวเรา จะทำหน้าที่ส่งผ่านความเป็นตัวเราไปยังผู้อ่านเอง การเขียน จึงไม่ใช่แค่การนำตัวอักษรมาประกอบสร้างเป็นข้อความที่เราต้องการ แต่เป็นการส่งผ่านตัวเราไปยังผู้อ่านต่างหาก เพราะฉะนั้นเมื่อคิดจะเขียน จึงต้องเขียนออกมาจากภายในของตัวเราเอง ด้วยการทำให้กระจ่างเสียก่อน และความกระจ่างนั้นจะเกิดกับผู้อ่านด้วย

เริ่มต้นเขียนเดี๋ยวนี้เลย ถ้าหากรอให้ทุกอย่างสมบูรณ์แบบแล้วค่อยลงมือ คุณจะไม่มีโอกาสทำเลย เพราะการเขียน ไม่มีคำว่าสิ้นสุด มีแต่คำว่าเริ่มต้นเท่านั้น

ที่มาของกลุ่มการฝึกอบรม เรื่อง “จิตเขียนเปลี่ยนบ้านแปลงเมือง” เป็นความพยายามของคนสองคน ทั้งสองเป็นนักมานุษยวิทยา (Anthropologists) คนหนึ่งเป็นอาจารย์สอนและอบรมการเขียนโดยเฉพาะ อีกคนเป็นอาจารย์สอนและอบรมการจัดการงานวิจัย โดยการริเริ่มและสนับสนุนด้านงบประมาณจากกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นเวลาเกือบหกร้อยปี (2555/2012) ทั้งสองเราได้พัฒนาการฝึกอบรม (Coaching Workshop) ให้แก่นิสิตนักศึกษาในระดับปริญญาโท และเอก และคณาจารย์ ในมหาวิทยาลัยไทยที่ตั้งอยู่หรือมีพื้นที่รับผิดชอบในภาคกลางและภาคตะวันตกของประเทศไทยโดยเน้นงานวิจัยเพื่อรับใช้สังคม ซึ่งเป็นแรงกดดันและความท้าทายในศตวรรษใหม่ที่ 21 ของคนในสังคมที่ต้องการเห็นสถาบันการศึกษา ระดับอุดมศึกษาที่เกิดขึ้นอยู่มากมายทั่วทั้งประเทศ ทำงานวิจัยที่เรียกว่า “รับใช้สังคม” เป็นงานวิจัยที่มีผลกระทบสูงและเกิดประโยชน์อย่างสูงสุดแก่ กลุ่มคน องค์กร ชุมชนและสังคมโดยรวม มิใช่มุ่งเพื่องานวิชาการเพื่อตนเอง เพื่อแขนงวิชาสำนักความคิดและสถาบันของตนเองเท่านั้น

ผู้เขียนทั้งสองขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ผศ.พัชริน ดำรงกิตติกุล แห่ง สกว. ที่ให้การสนับสนุนให้เกิดการฝึกอบรม และขอขอบคุณเป็นพิเศษแก่คุณบุญชัย หล่อทองคำ ผู้ที่ได้กรุณาช่วยทำหน้าที่ประสานงาน และด้านการจัดการโครงการ ทั้งสองท่านทำให้ผู้เขียนได้มีโอกาสดำเนินกิจกรรมพัฒนาศักยภาพตนเองโดยการค้นคว้าและพัฒนาจนเป็นหลักสูตรที่ปรากฏอยู่ในสายตาผู้อ่านนี้

สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณบารมีของพ่อ-แม่ ครูบาอาจารย์ทั้งหลาย ที่มีส่วนเสริมสร้างให้ข้าพเจ้าทั้งสอง เกิดความคิดสามารถถกเถียงกรองเอาสิ่งที่ดีว่าดีมีประโยชน์ ต่อนักวิจัยอีกหลายคน ที่ต้องการสร้างงานวิจัยและงานเขียนเพื่อเป็นงานที่มีประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมโดยรวม ขออุทิศบุญกุศลที่ได้จากการทำประโยชน์อันนี้ ส่งกลับไปยังดวงวิญญาณของท่านทั้งหลาย ส่งให้ขึ้นสู่สรวงสวรรค์ชั้นสูงต่อไปเทอญ

ด้วยจิตคารวะ

โสพล ศิริไสย์

โอภาส ปัญญา

มีนาคม 2556

สารบัญ

หน้า

1. ใช้ประโยชน์จากหนังสือเล่มนี้อย่างไร โดยใคร?	1
2. การรับรู้กับความรู้ (Perception and Knowledge)	4
3. การสร้างแรงจูงใจ ความรู้สึกรักอยากเขียน (Writing Appetite)	6
4. การเขียนบันทึกส่วนตัว	11
5. การเขียนแนวใหม่	13
6. การเขียนความรู้สึก	17
7. การจับใจความสำคัญจากการอ่าน	19
8. ระหว่างข้อเท็จจริง(Fact) กับความรู้สึกนึกคิด (Feeling)	21
9. ข้ออ้างทางปรัชญาในการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Philosophical Justification for the Use of Participatory Action Research—PAR)	34
10. พัฒนา “ตาเหยี่ยว” สืบหากระแสโลกาภิวัตน์: แนวคิดเชิงกระบวนระบบ (System Thinking Approach)	37
11. บรรณาธิการทั้งหลายต้องการเห็นอะไร? (What Do Editors Want to See?)	40
12. การสร้างบรรณานิทัศน์ (Annotated Bibliography): การเชื่อมโยงประเด็นท้องถิ่นสู่วาระโลก	42
13. เอกสารอ้างอิง	47

ภาคผนวก

ตาราง สรุปรายละเอียดของหลักสูตร เนื้อหา วัตถุประสงค์ กระบวนการและผลลัพธ์ ในการ
ฝึกอบรมการเขียนบทความวิชาการให้ได้รับการตีพิมพ์

ใช้ประโยชน์จากหนังสือเล่มนี้อย่างไร โดยใคร?

หนังสือเล่มนี้ อาจไม่เหมาะกับผู้อ่านทั่วไปนัก แต่เป็นคู่มือการอบรมหรือแนวทางการเขียนงานวิชาการเพื่อการตีพิมพ์ได้ทั้งวารสารในประเทศและวารสารภาษาอังกฤษในระดับนานาชาติเขียนขึ้นเจาะจงให้กับ กลุ่มบุคคลเหล่านี้ ได้แก่ i) คนที่เป็นผู้สอนหลักสูตร “ระเบียบวิธีวิจัย” (Research Methodology) ii) โค้ชที่ให้การอบรมแก่นักวิจัยรุ่นใหม่ เพาะนิสัยและวัฒนธรรมวิชาชีพที่รักการเขียนและเผยแพร่ผลงานวิจัยของตนเองและคณะวิจัย iii) คณาจารย์ที่เป็นที่ปรึกษา (Advisors) และ iv) อาจารย์พี่เลี้ยง (Mentors) ของนักศึกษาและนักวิจัย ตั้งแต่ระดับปริญญาโทขึ้นไป และคนที่ได้ทำงานวิจัยมาบ้างแล้ว อย่างน้อยงานวิจัยวิทยานิพนธ์ เพียงแต่ขาดความกล้า ความเพียร ความมีสมาธิ และที่สำคัญคือขาดความกล้าที่จะเขียนเป็นบทความเผยแพร่งานค้นคว้าวิจัยของตนสู่สาธารณะ

จากการสะสมจากประสบการณ์จริง เรามีความเชื่อว่าการเขียนบทความวิชาการ มีใช้งานทางเทคนิค ซึ่งสามารถสอนและทำความเข้าใจได้ด้วยขั้นตอน ที่มีความแข็งตัวขาดความยืดหยุ่น หากแต่เป็นเรื่องทางจิตวิทยาบ้าง ที่มีบางอย่างมาขวางกั้นความพยายามที่จะลงมือเขียน ทักษะพื้นฐานในการเขียนให้ผู้รู้ในศาสตร์ที่เชี่ยวชาญเดียวกัน เป็นเรื่องการใช้จินตนาการบ้าง ที่ต้องมีภาพของผู้อ่านในจินตนาการบ้าง ทักษะการใช้ภาษาทั้งโครงสร้าง ประโยคและคำที่ลื่นไหลกลมกลื่นบ้าง และการบริหารจัดการเรื่องเวลาให้เป็นบ้าง แต่เหนือสิ่งอื่นใด คือ เป็น เรื่องของ “ญาณทัศนะ” ใหม่ (New Epistemology) ในการสร้างความรู้จากการกระทำ¹ กล่าวคือ ทำไป-รู้ไป จนในที่สุดกลายเป็น “ทำเป็น-รู้ได้โดยไม่ต้องคิด” เฉกเช่นความสามารถในการจีจกรยาน หรือการว่ายน้ำ ซึ่งหลายคนไม่สามารถเขียนออกมาอธิบายได้ แต่ทำเป็นและอธิบายด้วยการกระทำได้ ผู้ที่ปฏิบัติธรรมสามารถเข้าใจได้ในเป็นอย่างดี ในความสามารถ ในการรู้ได้โดยตน – “ปัจเจกตั้งเวทิสัพพัญญูหิ” นอกจากรู้ได้แล้วยังเกิดความรู้สึกปีติยินดีในขณะสร้างงานเขียนนั้นอีกด้วย กล่าวคือ อาจมีทุกขั้นตอนการทำแต่ขณะเดียวกันก็สามารถหาความสุขกับมันได้

เมื่อเป็นดังนี้ การอบรมฝึกทักษะใหม่มีใช้ยังคงใช้วิธีการเรียนการสอนอย่างเก่าเท่านั้นด้วยการบรรยายสั่งสอนให้จำรูปแบบ หากแต่เป็นการสร้างสิ่งแวดล้อมและกระบวนการเสริมสร้างทักษะให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของบริบทสิ่งแวดล้อมนั้นๆ เราจึงออกแบบหลักสูตรที่ผนวกเอาเนื้อหาอย่างน้อย 3 ส่วนใหญ่ๆ หลอมรวมให้เป็น “กระบวนการ” ที่สามารถทำให้นักวิจัยเกิดทักษะและความรู้จินตนาการไปพร้อมๆ กัน ได้แก่ i) กระบวนวิคิดและจิตสำนึก (รวมถึงจริยธรรม) ii) ทักษะวิธีการทำงานวิจัย (Research Management Skills) และ iii) การเขียนที่สร้างจินตนาการ (Creative Writing)

¹ท่านสามารถดูรายละเอียดได้ใน โอกาส ปัญญาและโสฬส ศิริโสข์. “ความเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมทางปัญญา: สำนวความรู้เกี่ยวกับการสร้างความรู้ด้วยศาสตร์แห่งบูรณาการ” (Transformation of Intellectual Culture: A Review of Transdisciplinarity), 2548.

หากถามว่า จะเชื่อได้อย่างไรว่าคู่มือการอบรมชุดนี้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในการเขียนผลงานวิจัยของคณาจารย์ในวารสารวิชาการชั้นดีได้? ประการแรก เราขอให้ท่านพลิกไปอ่าน ตารางสรุปเนื้อหาและกระบวนการทั้งหมด ที่จัดไว้ท้ายบท แสดงผลของการทำการสะท้อนความคิดและเก็บเป็นความรู้ ถึงสิ่งเปลี่ยนแปลงภายในของผู้เข้าอบรมเกือบทุกช่วงเวลา จากกระบวนการฟังอย่างลุ่มลึก (Deep-listening Dialogue) ประการที่สอง จากประสบการณ์ภายหลังการอบรม 3 เดือนบ้าง 6 เดือนบ้าง และ หลายรายเป็น 1 ปีบ้าง 2 ปีบ้าง ขึ้นกับสถานการณ์ เราพบว่า ผู้ผ่านการอบรมจำนวนหนึ่งได้เข้ามารายงานว่าได้ทำข้อเสนอการวิจัย (Proposal) ได้เป็นที่ยอมรับและชื่นชมจากคณะที่ปรึกษา มีบางรายบอกว่า ได้รับอนุมัติทุนสนับสนุนจากสถาบันสนับสนุนการวิจัยระดับชาติ ต่อมาได้รับรางวัลงานวิจัยดีเด่นประจำปี มีจำนวน 5-6 คน ในจำนวน ประมาณ หนึ่งร้อยคน ได้พัฒนาเป็นบทความวิชาการที่ถูกเชิญให้ขึ้นเวทีนานาชาติและเราเองได้พบเห็น ความสนใจของผู้เข้าร่วมประชุมด้วยว่าเป็นงานวิจัยที่บุกเบิกประเด็นปัญหาและเสนอแง่มุมใหม่ๆ ในการมองปัญหาของโลกในปัจจุบัน 3-4 คนมีความก้าวหน้าในการวิจัยสามารถได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้บริหารจัดการงานวิจัย (Research Manager/Director) ระดับคณะและระดับสถาบัน ในระดับประเทศ อย่างน้อย 5 ราย ที่ถูกเชิญให้เป็นผู้เชี่ยวชาญประจำสาขา มีหน้าที่อ่านและประเมินผลงานงานวิจัย โดยวารสารวิชาการนานาชาติ และล่าสุดเราได้รับการบอกเล่าจากเจ้าตัวว่า ได้รับเชิญให้เป็นคณะกรรมการบรรณาธิการร่วม ของวารสารวิชาการนานาชาติที่มีมาตรฐาน (International Science Index) เหล่านี้ เป็นต้น

จุดอ่อนของหลักสูตรนี้มีเช่นกัน ประการแรกคือ การที่ต้องใช้เวลานาน โดยทั่วไปใช้เวลา 3 วัน 3 คืน เป็นอย่างน้อย ผู้สนใจหลายคนไม่สามารถเข้าร่วมได้ ด้วยว่าให้ความสำคัญกับงานประจำ ประการที่สอง เป็นเรื่องของกระบวนการที่ต้องการความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมและการปฏิบัติโดยวิธีการกลุ่ม (เช่น เพื่อนช่วยเพื่อน) ตั้งแต่ต้นจนจบ ผู้เข้าอบรมที่เข้ามาอย่างฉาบฉวยในบางช่วงบางเวลา และการไม่ยอมรับการวิพากษ์วิจารณ์จากผู้เข้ารับการอบรมด้วยกัน จะไม่สามารถเพิ่มศักยภาพตนเองได้เลย เป็นการเสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์

อย่างไรก็ตาม ทุกเนื้อหาวิชาที่น่าสนใจ (รวม 11 เนื้อหาวิชาหรือเนื้อเรื่อง) ได้มีการยกเหตุผลและตรรกะทางวิชาการ ที่มีหลักฐานการศึกษาวิจัยอ้างอิงอย่างครบถ้วน เพื่อเป็นการยืนยันถึงความน่าเชื่อถือพอสมควร แต่ทั้งนี้อาจขึ้นกับ ความพร้อมและความร่วมมือในการที่จะเปลี่ยนบทบาทเป็น “ผู้เรียน” หรือไม่ และมากน้อยเพียงใด

ท้ายที่สุดนี้ เราอยากเห็นการนำหลักสูตรนี้ไปใช้อย่างมีการวิพากษ์และมีการปรับปรุงตลอดเวลา ตลอดเวลา เพื่อให้เป็นนวัตกรรมการวิจัยอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งนี้เพราะเป็นความหวังอันสูงสุดของเราผู้เขียนทั้งสอง ที่อยากเห็นการพัฒนาหลักสูตรการส่งเสริมงานวิจัยให้กับนักวิจัยไทยรุ่นใหม่ อย่างจริงจังและอย่างมีคุณภาพ เพื่อความเจริญทางด้านความรู้และภูมิปัญญาของประเทศ ภายใต้ภาวะความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว และพลิกผันของสถานการณ์โลก ทั้งทางเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์-เทคโนโลยี ระบบนิเวศที่ผันผวน การครอบงำทางวัฒนธรรม (Cultural Hegemony) และสังคมการเมือง มีหลักฐานเชิงสำรวจ จาก UN Human Development

ที่ออกรายงานทุกสองปีว่า ประเทศที่มีความก้าวหน้าและสันติสุขนั้น มีส่วนสัมพันธ์กับจำนวนนักวิจัยหรือนักวิทยาศาสตร์ (ในที่นี้รวมถึงวิทยาศาสตร์สังคม—Social Sciences) ต่อสัดส่วนประชากรของประเทศนั้นๆ สำหรับประเทศไทยนั้น สัดส่วนจำนวนนักวิจัยต่อประชากร ต่ำกว่าเพื่อนบ้านทางใต้สองประเทศ คือ มาเลเซีย และสิงคโปร์ อย่างนี้เป็นต้น อาจมีความเป็นไปได้ว่า การสร้างนักวิจัยที่มีคุณภาพสูงๆ ที่สามารถสร้างงานวิจัยที่มีผลต่อการเอื้อประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งรุ่งเรืองขึ้น และการเขียนเผยแพร่ให้รู้กันในแนวกว้าง จะเป็น “จุดคานงัด” ให้สังคมไทยโดยรวมมีความเจริญก้าวหน้าที่มีฐานมาจากชุมชนท้องถิ่น เป็นการสร้างบ้านแปลงเมืองด้วยความเพียรพยายามในการจัดเขียนอย่างต่อเนื่อง

เนื้อเรื่องที่ 1 การรับรู้ (Perception) กับ ความรู้ (Knowledge)

หลักการและเหตุผล

ในเชิงวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ (new physics) อย่างน้อยใน ฟิสิกส์ใหม่ และในแนวคิดหลังความทันสมัยนิยม (postmodernism) นิยาม ความหมาย แนวคิดของและความเข้าใจ เรื่อง “ความรู้” มุ่งเน้นไปที่กระบวนการ มากกว่าตัวความรู้ โดยที่ “ตัวผู้วิจัย”(observer) เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือหรือกระบวนการเข้าถึงความรู้และความจริง ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้อง สร้างทักษะการมองกลับเข้ามาภายในตนของนักวิจัยเป็นอันดับแรก เพื่อให้เห็นเหตุผลกลไกการทำงานอย่างบูรณาการ ของสมอง (กาย) กับ ความรู้สีก (จิต หรือตัวรู้)

กิจกรรม

สมองซีกซ้าย-ขวา และ คอลัมน์ซ้าย-ขวา

อุปกรณ์/สื่อ

- ภาพศีรษะของมนุษย์ (ด้านหลัง)
- กระดาษ A4 แจกแต่ละคน ๆ ละ 1 แผ่น พับกลางแบ่งเป็น 2 คอลัมน์ ซ้าย-ขวา
- LCD project และ Power Point

เวลา 30-45 นาที

วัตถุประสงค์หลัก

เมื่อผู้เข้าอบรมผ่านกิจกรรมนี้แล้ว เกิดทักษะในการ

1. เกิดความเข้าใจการทำงานของสมอง 2 ด้าน ด้านขวาเป็นเรื่องอารมณ์ความรู้สึก ด้านซ้ายเป็นความคิด
2. ทักษะการสรุปจากการพิจารณาใคร่ครวญอย่างแยบยลแล้วแยกแยะระหว่าง ความรู้สึกนึกคิด ความเห็น ความจำ กับ ความรู้ (ตามที่ยืนยันเป็น) ไม่รีบด่วนสรุปหรือตีความปรากฏการณ์ใดๆ โดยปราศจากข้อมูลครบถ้วนรอบด้าน
3. มีความเข้าใจเพิ่มขึ้นในเรื่องการวิจัยว่า เป็น “กระบวนการ” สร้างและจัดการความรู้ที่มีพลังจินตนาการขับเคลื่อนสังคม/ชุมชน

กระบวนการ

1. วิทยากรชักชวนให้ผู้เข้าร่วมอบรม นั่งตัวตรง ส่งความรู้สึกผ่อนคลายไปยังกล้ามเนื้อส่วนต่างๆ สำรวมจิตให้มั่น โดยหลับตาแล้วเอาใจจดจ่อไปที่ ปลายจมูก หรือที่สะดือ คอยจับความรู้สึก ให้สังเกตหรือคอยจับความรู้สึกที่มีลมหายใจกระทบปลายจมูก หรือที่สะดือตามความเคลื่อนไหวขยับ-พองตามจังหวะการหายใจเข้า-ออก (3-5 นาที)

2. วิทยากรอธิบายเพิ่ม ถึงการสังเกตว่า ความรู้สึก หรือ “จิต” หรือในที่นี้ขอเรียกว่า “ตัวรู้” ที่จดจ่อ หรือ “ตื่นรู้” ตลอดเวลานั้น เป็นสถานะที่ “จิตผ่อง หรือ “จิตประภัสสร” หรือ “จิตเดิม” มีพลังในการสร้างความรู้และจินตนาการมาก อย่างไรก็ตาม “ตัวรู้” นี้ มักเคลื่อนย้าย ออกไปสู่สิ่งภายนอกจากการได้สัมผัสและถูกกระตุ้นโดยสิ่งเร้าต่างๆ (ทางหู ตา ลิ้น จมูก สัมผัสทางกาย และใจ-อารมณ์) ไม่สามารถบังคับให้จดจ่อและหยุดนิ่งให้อยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้นาน มักมีหลายอย่างมาแผ้วพาน ทำให้ มีมลพิษอยู่ตลอดเวลา เมื่อขาดการสังเกตและฝึกฝน จะไม่สามารถใช้ประโยชน์สูงสุดจาก “ตัวรู้” ภายในตนเองได้หยุดทิ้งระยะไว้กับความเงียบสัก 2-3 นาทีแล้วให้อยู่ในท่าปกติ
3. วิทยากร เลือกสอบถามความรู้สึก ว่ามี “มีความรู้สึก” อย่างไรเมื่อต้องพยายามให้จิตอยู่นิ่งๆ
4. วิทยากรช่วยสรุป ว่า ในวิทยาศาสตร์ใหม่โดยเฉพาะใน Quantum Physics และ วิทยาการสำนักยุคหลังสมัยใหม่นิยม (Postmodernism) ในเรื่องการสร้างความรู้และนวัตกรรมใหม่ๆ นั้น ได้ให้ความสำคัญกับ “กระบวนการ” มากกว่าตัวคำตอบ หรือตัวความรู้ โดยในกระบวนการนั้น “ผู้วิจัย” ก็เป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นเครื่องมืออันสำคัญของการเข้าถึงความจริงสามารถแยกแยะได้ว่า อะไรคือ “ความรู้สึก ความจำ ความคิด ความเห็น” และอะไรคือ “ความรู้” ดังนั้นในเบื้องต้น นักวิจัยมืออาชีพ ต้อง มีทักษะในการ “มองเข้าข้างใน” ก่อนที่จะไปมองปัญหาและหาทางออกให้กับชุมชน คือ มาจัดการ “ตัวรู้” ให้แหลมคม มีประสิทธิภาพ ให้พร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาใหญ่ที่มีความซับซ้อนอย่างมาก ได้
5. วิทยากรวาดภาพ หรือ ฉายภาพห้วงกะโหลกของมนุษย์ แล้วให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ผลการวิจัยเรื่องการทำงานของสมอง พบว่า เราอาจแบ่งสมองออกเป็นสองส่วน ด้านขวาของสมองของเราแต่ละคน มีวิวัฒนาการทาง DNA ของสัตว์มีกระดูกสันหลัง มีสมองมาใช้เพื่อความอยู่รอด ความรู้สึก อารมณ์ หิว กลัว ความก้าวร้าว จินตนาการ และอื่นๆ ทำหน้าที่ขับเคลื่อน มนุษย์ให้มีชีวิตอยู่ เท่านั้นยังไม่พอมนุษย์ยังมีวิวัฒนาการ “ทางจิตใจ” ซึ่งเป็นหน้าที่ของสมองด้านซ้าย คือการทำหน้าที่ให้เหตุผล ตรรกะ รวมทั้ง ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี หรือพูดเพื่อให้เข้าใจง่ายเข้า ก็คือ สมองส่วนที่จะให้ความรู้ หรือความเป็นจริงตามเหตุตามผลนั่นเอง แต่เป็นเหตุผล ที่มาจาก ข้อมูลความรู้เดิม จากสมองซีกขวาที่เป็นความรู้สึกตามธรรมชาติกลับมาที่การทำสมาธิหรือการภาวนา ก็ดี หรือที่เรียกว่า การ เจริญสติที่ดี ที่เราเพิ่งทำกันมานี้ เป็นไปเพื่อ สร้าง ตัวพิจารณาใคร่ครวญ อย่างแยบยล ความรู้สึกนึกเห็น จากสมองด้านขวา เป็นความรู้ที่มีคุณภาพใหม่ เป็น “ความรู้ที่ผ่านการกระทำ” เริ่มต้นด้วยการ คิดพิจารณาอย่างใคร่ครวญ ก่อนตีความในที่สุด
6. วิทยากรเปิดโอกาสให้ ผู้เข้าอบรม สอบถามเพิ่มเติม และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพิ่มเติม
7. วิทยากรกล่าวสรุปสุดท้ายว่า ในการฝึกอบรมการเขียนงานวิจัยเพื่อตีพิมพ์นั้น เราจะใช้กระบวนการที่เลียนแบบการทำงานของสมองทั้งสองด้าน เพื่อให้ งานวิจัยของพวกเรา เป็นงานวิจัยที่ให้ความรู้และคุณค่าใหม่ สมตามที่คุณคนตั้งความคาดหวังไว้ในการมาฝึกอบรมในครั้งนี้

การพลิกแพลงหากิจกรรมอื่นๆ (Variation)

กิจกรรมการทำสมาธิหรือ ฟังสติ สามารถปรับปรุงและปรับแต่งให้เหมาะสมได้ ด้วยกิจกรรมอย่างอื่นได้ เช่น การ นั่งฟังดนตรี แปลกๆ ที่แสดงถึงความเจ็บ ความไพเราะเบาสบาย แล้ววิทยากรสอบถามในแต่ละเพลงว่า เมื่อฟังเพลงหนึ่งเพลงใดแล้ว “ภาพจินตนาการ” ที่อยู่ในหัวของแต่ละคนว่ามีภาพอะไรอยู่ เป็นการเน้นการสร้างจินตนาการ ซาบซึ้งในศิลปะและดนตรี และความงามที่เป็นการทำงานของสมองด้านขวาให้มากที่สุด

เนื้อเรื่องที่ 2 การสร้างแรงจูงใจ ความรู้สึกอยากเขียน (Writing Appetite)

หลักการและเหตุผล

การสร้างความรู้สึกอยากเขียน ถ้าแปลเป็นภาษาพูด เราเรียกว่า “บิวด์” (build) อารมณ์ ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างแรงจูงใจ หรือกระตุ้นให้เกิดการกระทำการบางอย่าง เช่น เมื่อเกิดอารมณ์หิว ต้องการอาหารกิน ในทำนองเดียวกัน คนจะลงมือเขียน ก็ต่อเมื่อมีความรู้สึกอยากเขียนนั่นเอง แต่อย่างไร ความรู้สึกเช่นนี้จึงจะเกิดกับใจเราได้ คำตอบคือ เราต้องสร้างมันขึ้นมาเอง จะรอให้อารมณ์ความรู้สึกอยากเขียนเกิดกับใจเกิดแบบลมพัดแล้วค่อยจับปากกาไม่ได้

กิจกรรม การครุ่นคิดภายใน การสำรวจตลาด

อุปกรณ์ สื่อ ใจตัวเอง ร้านหนังสือ

เวลา ไม่จำกัดเวลา ขึ้นอยู่กับความสะดวกของผู้ทำกิจกรรม

วัตถุประสงค์หลัก

1. เพื่อทบทวนเป้าหมายที่แท้จริงเกี่ยวกับการเขียนของตัวเองว่า รักและชอบงานเขียน ต้องการเอาดีเกี่ยวกับการเขียนจริงหรือไม่
2. เพื่อสร้างแรงจูงใจให้กับตัวเอง
3. เพื่อทำความรู้จักตลาดหนังสือซึ่งจะเป็นแหล่งรองรับงานเขียนของ

กระบวนการ

วิธีการสร้างความรู้สึกอยากเขียน อาจทำได้ตามหัวข้อต่อไปนี้ คือ

1. สำรวจตัวเอง ถามตัวเองให้แน่ชัดว่า ต้องการเอาดีทางด้านนี้หรือไม่ หากไม่ต้องการยึดการเขียนเป็นอาชีพ ก็ควรถามตัวเองต่อไปว่า หน้าที่การงานที่ทำอยู่ทุกวันนี้ เกี่ยวข้องกับการขีดเขียนๆ ใดๆหรือไม่ ถ้าหากมีความสามารถทางด้านนี้ จะทำให้หน้าที่การงานของตัวเองเจริญก้าวหน้า หรือทำให้ความสามารถในการแข่งขันของตัวเองเพิ่มขึ้นหรือไม่ คนที่มีอาชีพเป็นนักวิจัย ครู

อาจารย์ คงไม่สามารถหลีกเลี่ยงการเขียนหนังสือได้ โดยเฉพาะนักวิจัยจะต้องถือว่า การเขียนเพื่อเผยแพร่ความรู้ ถือว่าเป็นหน้าที่ เป็นความรับผิดชอบของนักวิจัย ส่วนครูอาจารย์ หรือผู้ที่ต้องการเลื่อนตำแหน่งหน้าที่สูงขึ้น การเขียนก็คงเป็นงานที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เช่นเดียวกันสำหรับคนที่ยังไม่มีตำแหน่งหน้าที่การงานดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่สนใจต้องการพัฒนาตัวเองเพื่อเป็นนักเขียน ก็อาจลองสังเกตพฤติกรรมของตัวเองว่า ชอบทำหรือมีความสุขกับการทำสิ่งต่อไปนี้หรือไม่

2. คุณเป็นคนช่างสังเกต และรู้สึกตื่นเต้น อ่อนไหวกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวหรือไม่ อุปนิสัยและความรู้สึกเหล่านี้มีความสำคัญ และเป็นคุณสมบัติเบื้องต้นของคนที่จะเขียนได้ดี ถ้าหากสำรวจตัวเองแล้วไม่มีคุณสมบัติข้อนี้ แต่ใจยังอยากเป็นนักเขียน ก็จงรีบสร้างมันขึ้นมาเสียแต่วันนี้ ภาษาฝรั่งเรียกว่า “sense of wonderment” คือการสร้างความรู้สึกประหลาดใจให้ตัวเองตลอดเวลา เห็นอะไรเป็นความน่าทึ่งไปหมด เช่น เห็นเพื่อนร่วมงานใส่เสื้อตัวใหม่มา ก็เกิดความทึ่ง จนอดจะเอ่ยปากชมไม่ได้ ฝึกหัดกำหนดรู้ตลอดเวลาว่า สิ่งที่เราเห็น ล้วนเป็นเรื่องใหม่จากเดิมทั้งสิ้น เพราะสิ่งต่างๆเปลี่ยนแปลงตัวเองอยู่ตลอดเวลา เราจึงต้องเตรียมโลกทรรศน์ของเราให้พร้อม และรู้เท่าทันกับทุกสิ่งทุกอย่างที่เปลี่ยนแปลงไป การอยู่กับความรู้สึกแบบนี้ จะทำให้เราตื่นตัวและอ่อนไหวกับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่คิดและมองเห็นอะไรเป็นเรื่องปกติแบบซ้ำซากจำเจ จิตที่รู้ว่าตัวเองเสพสิ่งใหม่ๆตลอดเวลาอย่างรู้เท่าทัน เป็นจิตที่ฉลาด เพราะทำงานตลอดเวลา มีการประเมิน วัด เปรียบเทียบระหว่างของเก่ากับของใหม่ การเคลื่อนไหวเหมือนการออกกำลัง ทำให้จิตมีพลังและมีแรงปรารถนาที่จะสื่อสารสิ่งที่ตนเองรู้ไปยังผู้อื่น
3. คุณเป็นคนช่างคิด ไม่จมอยู่กับความรู้หรือคำอธิบายสำเร็จรูป (discourse) ชูตโคชูตหนึ่ง แต่สามารถสร้างชุดคำอธิบายปรากฏการณ์ที่แตกต่างจากมุมมองของคนอื่นด้วยเหตุผลที่เป็นที่ยอมรับ David Bohm นักทอณมิติฟิสิกส์คนสำคัญของโลกคนหนึ่งพูดว่า “ความสามารถในการคิดหรือรับรู้ที่แตกต่างจากคนอื่น มีความสำคัญกว่าความรู้ที่เสพเข้าไป” (The ability to think or perceive differently is more important than the knowledge gained) หมายความว่า หากคุณเสพความรู้ ตามที่คนอื่นต้องการให้คุณรู้ คุณก็รู้เพียงแค่ว่าเขาต้องการให้รู้ แต่ถ้าคุณสามารถตีความขยายอรรถได้มากกว่าเดิม คุณก็สามารถเดินเข้าสู่พรมแดนความรู้ใหม่ได้อย่างอิสระ บนหนทางที่คุณสร้างขึ้นเอง คนช่างคิด จะไม่จมอยู่กับความรู้หรือคำอธิบายของคนอื่น แต่จะพาตัวเองทะลุกรอบเพื่อค้นหาพรมแดนความรู้ใหม่ๆอย่างองอาจและกล้าหาญ อุปนิสัยเหล่านี้ ทุกคนสามารถสร้างได้
4. คุณเป็นคนชอบอ่านหนังสือ หรือมีนิสัยหิวกระหายความรู้หรือไม่ ในวัยหนุ่ม อับบราฮัม ลิงคอล์นต้องเดินทางถึงวันละ ๔-๕ ไมล์เพียงเพื่อไปยืมหนังสือมาอ่าน ภายหลังหนุ่มน้อยคนนี้ก็ต่อประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา เจ้าของวาทะ “ประชาธิปไตยคือการปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน ภาษิตฝรั่งบทหนึ่งบอกว่า Reading is the mother of writing การอ่านคือมารดาผู้ให้กำเนิดงานเขียน ไม่มีนักเขียนคนใดในโลกนี้ที่ไม่ชอบอ่านหนังสือ เขาสามารถขลุกอยู่กับหนังสือที่เขาชื่นชอบหรือสนใจได้เป็นวันๆโดยไม่ยุ่งกับใครเลย

เพราะฉะนั้น หากคุณมีคุณสมบัติข้อนี้อยู่ในตัวเอง ถือว่าคิดถูกแล้วที่คิดอยากจะเป็นนักเขียน แต่ถ้ายังไม่มี ก็จงเริ่มสร้างนิสัยรักการอ่านให้แก่ตัวเองเสียแต่วันนี้ ด้วยการอยู่กับตัวเอง เป็นเพื่อนตัวเอง ไม่เอาตัวเองไปพัวพันกับสังคมมากเกินไป ควรพกหนังสือที่คุณชอบติดตัวตลอดเวลา มีโอกาสเมื่อไรหยิบมันขึ้นมาอ่านทันที หากต้องการเป็นนักวิชาการที่มีชื่อเสียงจาก ความเชี่ยวชาญเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ควรอ่านบทความ หนังสือในเรื่อง (area) นั้นๆวันละ ๑ ชั่วโมง เป็นอย่างต่ำควรกล่าวด้วยว่า การอ่านหนังสือแตกต่างจากการหยิบโทรศัพท์ขึ้นมาดูๆเฉยๆ แต่ การอ่าน เป็นการส่งจิตไปเล่นกับตัวอักษรและปรุงแต่งจินตนาการไปตามการขึ้นนำของความหมาย อ่านไปๆเจอถ้อยคำไหนที่ประทับใจ โดนใจก็ทำเครื่องหมายเอาไว้ เช่น ใช้แถบสี ไฮไลท์ หรือขีดเส้นใต้เพื่อให้เห็นชัดเจน แต่ควรทำกับหนังสือที่ตัวเองเป็นเจ้าของเท่านั้น การอ่าน เป็นการเติมอาหารให้ความคิด ส่วน ภาษาและเรื่องราวเหตุการณ์ที่บันทึกไว้ในรูปของ ตัวอักษรจะสั่งสมอยู่ใต้ห้วงนึก เมื่อมีโอกาสมันอาจทำปฏิกิริยาเคมีกับเรื่องราวและเหตุการณ์ อื่นๆจนเกิดความรู้ใหม่ๆขึ้นมาในใจคุณ และทำให้คุณมีวัตถุดิบในการเขียนอย่างเพียงพอ ยิ่งอ่าน มากก็เหมือนการป้อนอาหารให้ความคิดได้สั่งสม มันจะอ้วนท้วน สมบูรณ์และตกผลึกด้วยตัว ของมันเอง เหมือนเราให้อาหารบำรุงต้นไม้เมื่อมันโตเต็มที่ ก็ออกดอกผลให้เราเก็บเกี่ยว

5. คุณเป็นคนสนใจเรื่องราวรอบตัว ชอบเดินทาง ชอบจดบันทึกหรือไม่ อุปนิสัยเหล่านี้ คือ เชื้อ บ่มเพาะงานเขียนชั้นดี การเดินทางทำให้เรามีโอกาสพบปะผู้คน ได้ความรู้สึกตื่นตาตื่นใจกับ บรรยากาศใหม่ๆ สถานที่ใหม่ๆ ผู้คนแปลกหน้าทำให้เกิด sense of wonderment ได้ง่าย แต่แทนที่ เราจะจดจำเรื่องราวอันน่าสนุกสนานตื่นเต้นไว้คนเดียว หรือนำกลับมาเล่าให้คนใกล้ชิดฟังเพียง แค่นั้นก็จบ ก็เปลี่ยนมาเป็นการจดบันทึก ถ่ายภาพเพื่อเผยแพร่ในสื่อสาธารณะ ซึ่งจะ使人เป็น จำนวนมาก สามารถเข้าถึงเรื่องราวดีๆของเราได้ ควรมีสมาคมบันทึกส่วนตัว (diary) เพื่อบันทึก ความจำเท่าที่เห็นหรือได้ยินตามความเป็นจริง (fact) เก็บไว้ให้ตัวเองอ่านก่อน หากเห็นว่า น่าสนใจก็ค่อยนำมาขยายความเป็นเรื่องราว โดยใส่บทวิเคราะห์หรือความเห็นภายหลัง (interpretation) การบันทึกความจำมีสำคัญมาก นักเขียนบางคนพูดว่า บันทึกส่วนตัวคือการเขียน บทที่ ๑ หากไม่มีนิสัยชอบการจดบันทึก ก็อย่าเพิ่งคิดเอาดีเกี่ยวกับการเขียน ผู้เขียนค่อนข้างจะเห็น ด้วย เพราะการจดบันทึกเป็นทั้งการซ้อมมือ ฝึกปรือตนเองให้ชำนาญในการเลือกใช้คำตามสไตล์ ของตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องพะวงว่าคนอื่นจะเข้าใจหรือไม่ เพราะบันทึกส่วนตัวเป็นการเขียนให้ ตัวเองอ่าน โดยมีข้อสันนิษฐานเบื้องต้นว่า เมื่อตัวเองเข้าใจ คนอื่นก็น่าจะเข้าใจได้ไม่ยาก
6. คุณสามารถบอกตัวเองได้ไหมว่า มีความสนใจหรือ “อิน” กับการเขียนแนวไหน เช่น เรื่องราว แบบแฟนตาซี การ์ตูน นวนิยาย วรรณกรรม บทกวี เรื่องสั้น คู่มือประเภท know how สารคดี ท่องเที่ยว รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการ การเขียนแต่ละแนว (genre) ก็มีลีลาที่แตกต่างกัน ไป และคงไม่มีใครเขียนได้ดีทุกแนว ดังนั้น จึงต้องเลือกว่าต้องการเติบโตไปในแนวใด อย่างไรก็ ตาม เมื่อนำมาจัดกลุ่มเพื่อลดความซับซ้อนของแนวทางการเขียน อาจแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ ๑.กลุ่มที่เขียนด้วยจินตนาการส่วนบุคคล เช่น การ์ตูนแฟนตาซี นวนิยาย วรรณกรรม บทกวี เรื่อง สั้น และ ๒.กลุ่มที่เขียนด้วยข้อมูล ข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ เช่น คู่มือประเภท know how สารคดี

ท่องเที่ยว รายงานการวิจัยและบทความทางวิชาการ ผู้ที่ชอบใช้จินตนาการ ความคิด อาจเหมาะกับการแสวงหาความเชี่ยวชาญตามแนวการเขียนกลุ่มที่ ๑ ส่วนผู้ที่ชอบแสวงหาความรู้ ข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ ก็น่าจะเหมาะกับการแสวงหาความเชี่ยวชาญตามแนวการเขียนในกลุ่มที่ ๒ คู่มือฉบับนี้คงบอกไม่ได้ว่า แนวไหนดีกว่ากัน เอาเป็นว่า คุณถนัดในแนวไหน ก็เลือกแนวนั้น ถ้าหากเขียนออกมาแล้วมีคนอ่าน เป็นอันว่าใช้ได้อุปนิสัยทั้ง ๔ ประการนี้ ถ้ามีอยู่แล้ว ก็ถือว่ามียอดทุนที่ดี แต่ถ้ายังไม่มี แต่ใฝ่ฝันอยากเป็นนักเขียน หรือหากไม่ต้องการเป็นนักเขียนอาชีพ แต่ต้องการประสบความสำเร็จในอาชีพที่ต้องขีดๆเขียนๆ ก็ควรสร้างนิสัยเหล่านี้ขึ้น เพราะการสื่อสารด้วยการเขียน เป็นทักษะที่จำเป็นของโลกในศตวรรษที่ ๒๑

7. สำรวจตลาดหนังสือเมื่อตอบคำถามตัวเองได้แล้วว่า ต้องการเอาดีด้านการเขียนอย่างแน่อนแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การเดินสำรวจหนังสือที่วางขายในท้องตลาด หนังสือเหล่านี้ คือตัวบ่งชี้ในเบื้องต้นว่า ผู้บริโภค มีแนวโน้มชอบอ่านหนังสือแบบใดบ้าง การไปสำรวจ จะต้องมีการเตรียมตัวเองให้พร้อมด้วยการพกพาทัศนคติและวิธีคิดที่ถูกต้องไปด้วย จึงจะบังเกิดผล Andrew Crofts (2007) แนะนำแบบฝึกหัดเพื่อฝึกฝนทัศนคติและวิธีคิดที่ถูกต้องในการสำรวจตลาดหนังสือดังนี้คือ

- 7.1 เข้าไปในร้านหนังสือขนาดใหญ่ เดินช้าๆสำรวจไปที่ละชั้น ชิมชับเอาชื่อหนังสือไว้ในใจ แล้วก็พูดกับตัวเองว่า “หนังสือที่เห็นนี้เป็นส่วนปลายของภูเขาน้ำแข็งที่โผล่พ้นจากผิวน้ำ ให้เราเห็น ยังมีเรื่องราวอีกเยอะแยะที่ยังถูกกลบฝังและไม่ได้รับการขุดค้นเพื่อนำมาตีพิมพ์เป็นรูปเล่ม” ในขณะที่เดินดู ก็บอกกับตัวเองไปเรื่อยๆ โดยไม่ต้องสรุปอะไร ผู้เขียนควรเพิ่มเติมด้วยว่า ให้ระวังคำพูดในท่วงทำนอง “เฮ้อ ... อะไรๆคนอื่นเขาก็เขียนหมดแล้ว เหลือประเด็นอะไรให้เราโชว์ฝีมือบ้างไหมเนี่ย” ถ้าความคิดแบบนี้โผล่ขึ้นมาให้กำจัดออกไปจากใจให้เร็วที่สุด ถ้าหากกำจัดไม่ได้ ปล่อยให้มันครอบงำวิธีคิดและทัศนคติของคุณต่อไป ขอแนะนำว่า กลับบ้านไปนอนซะ อย่าคิดเอาดีทางนี้อีกเลย

- 7.2 เดินต่อไปที่แผนกนิตยสารและหนังสือพิมพ์ ดูให้ทั่ว แล้วก็พูดกับตัวเองอีกรอบว่า “ที่เห็นก็เป็นเพียงส่วนยอดของภูเขาน้ำแข็ง เป็นเพียงบทความที่เพิ่งออกมาเมื่อไม่กี่วัน ที่สัปดาห์หรือก็เดือนที่ผ่านมา ก่อนหน้านี้ก็มีนิตยสารและบทความจำนวนมากที่ถูกถอดจากร้านหนังสือและคนไม่เห็นความสำคัญ” ทำเช่นเดียวกับแบบฝึกหัด ๒.๑ คือในขณะที่เดินดู ก็บอกกับตัวเองไปเรื่อยๆ โดยไม่ต้องรีบสรุป และควรเพิ่มเติมด้วยว่า ให้ระวังคำพูดในท่วงทำนอง “เฮ้อ ... อะไรๆคนอื่นเขาก็เขียนหมดแล้ว เหลือประเด็นอะไรให้เราโชว์ฝีมือบ้างไหมเนี่ย” ถ้าความคิดแบบนี้โผล่ขึ้นมาให้กำจัดออกไปจากใจให้เร็วที่สุด ถ้าหากกำจัดไม่ได้ ปล่อยให้มันครอบงำวิธีคิดและทัศนคติของคุณต่อไป ขอแนะนำว่า กลับบ้านไปนอนซะ อย่าคิดเอาดีทางนี้อีกเลย

- 7.3 กลับบ้านเปิดทีวีสำรวจรายการที่ถูกนำเสนอตามช่องต่างๆ รวมทั้งเคเบิลทีวี รายการละประมาณ ๒-๓ นาที แล้วก็พูดกับตัวเองว่า “นี่เป็นเพียงส่วนยอดของภูเขาน้ำแข็งที่โผล่พ้นเหนือผิวน้ำ นอกจากจากรายการโทรทัศน์เหล่านี้ ยังมีอีกนับร้อยนับพันรายการที่

ออกอากาศครั้งเดียว และไม่มีโอกาสถูกนำมาขายอีกครั้ง เบื้องหลังการถ่ายทำของแต่ละรายการคือบทโทรทัศน์และกระบวนการผลิตรายการซึ่งไม่มีโอกาสสูญหายของผู้เกี่ยวข้องเป็นครั้งที่ ๒" หลังจากปิดโทรทัศน์แล้ว ให้ลองกวาดสายตาไปยังเครื่องเล่นวีดีโอและดีวีดีของคุณ พร้อมทั้งจินตนาการเห็นของเหล่านี้อยู่ในร้านวีดีโอที่ยังไม่มีโอกาสนำออกมาขายบนจอใหญ่ แค่นี้ก็ไม่ต้องมีข้อสรุป

- 7.4 ท่องเข้าอินเทอร์เน็ต สำรวจร้านหนังสือ เช่นอเมซอน ค้นหารายชื่อหนังสือในแนวที่คุณอยากเขียน ค้นต่อไปยังร้านหนังสือออนไลน์อื่นๆ แล้วก็พูดกับตัวเองว่า “นี่เป็นเพียงส่วนยอดของภูเขาน้ำแข็งที่โผล่พ้นเหนือน้ำ ยังมีถ้อยคำอีกนับล้านๆ ที่ไม่มีนักเขียนคนใดรังสรรค์ขึ้นมาเสนอ เท่าที่ถ้อยคำปรากฏ มีนักเขียนคนใดสามารถทำให้คนอ่านเห็นงานของตัวเอง”

การพลิกแพลงกิจกรรม (Variation)

จินตนาการเห็นหนังสือที่ตัวเองเขียน วางเด่นเป็นสง่าอยู่ในร้านหนังสือ วาดภาพให้ชัดเจน เรื่อยๆ ว่าเป็นหนังสือเกี่ยวกับอะไร ชื่อเรื่องอะไร ปกสีอะไร ขายหน้าร้านในราคาเท่าไร วาดไปเลยอย่าเงิน การทำแบบฝึกหัดนี้ ทำให้มองเห็นทั้งแง่บวกและลบ แ่บวกคือ มีตลาดขนาดใหญ่รองรับงานเขียนที่กำลังจะถูกผลิตออกมา รวมทั้งงานเขียนที่ถูกผลิตออกมาแล้ว มีนักเขียนจำนวนที่สามารถดำรงชีพอยู่ได้ด้วยผลงานของตัวเอง ในยุคข้อมูลข่าวสาร ผู้คนย่อมหิวกระหายที่จะรับความรู้ที่เห็นว่าเป็นประโยชน์กับตนเองประเทศอังกฤษเพียงประเทศเดียว มีหนังสือออกสู่ตลาดปีละประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ เรื่อง ถึงแม้ตลาดในประเทศไทยจะเทียบกับเขาไม่ได้ แต่ก็ถือว่าเติบโตขึ้นทุกวันอย่างต่อเนื่องคุณต้องกล้าคิดว่า ฉันจะเป็นหนึ่งในเจ้าของผลงานที่ผู้อ่านกล้ากวักกระเป๋

ส่วนในแง่ลบก็คือ ไม่ใช่ทุกคนที่สามารถซื้อหนังสือที่นำออกสู่ตลาด แล้วก็ไม่ต้องพูดถึงอีกว่า เขายอมเสียเวลามาอ่านหนังสือของคุณหรือไม่ คงมีหนังสือหรือบทความเพียงจำนวนหนึ่งเท่านั้นที่คนจะจ่ายเงินซื้อไปอ่านในแต่ละวัน รวมทั้งมีรายการโทรทัศน์จำนวนไม่มากที่สามารถดึงดูดผู้ชมให้ติดตาม แต่คุณต้องกล้าบอกกับตัวเองว่า ผลงานของคุณจะต้องเป็นหนึ่งในจำนวนน้อยนิดเหล่านั้นอย่างแน่นอน

โลกสมัยใหม่เป็นโลกของข้อมูลข่าวสาร การเติบโตของสื่อออนไลน์ได้สร้างตลาดอันไร้ขีดจำกัดของงานเขียนที่มีคุณภาพ เริ่มต้นลงมือเขียนเสียแต่วันนี้ แล้วคุณจะพบกับความมหัศจรรย์ของสิ่งที่คุณสร้างมันขึ้นมากับมือ

เนื้อเรื่องที่ 3

การเขียนบันทึกส่วนตัว

หลักการและเหตุผล

การเขียนบันทึกส่วนตัว (diary) เป็นการสร้างวินัยเกี่ยวกับการเขียนที่ดีที่สุด ใครก็ตามที่คิดที่จะเอาดีเกี่ยวกับการเขียน ควรเริ่มต้นด้วยการมีทัศนคติที่ดีต่อการเขียนบันทึกส่วนตัวและลงมือปฏิบัติให้เป็นนิสัยเสียแต่วันนี้ ข้อดีของการจดบันทึกส่วนตัวคือ

1. เป็นการเขียนจากประสบการณ์ ความรู้สึกนึกคิดจากมุมมองของตัวเอง จึงสามารถถ่ายทอดออกมาได้เต็มที่โดยไม่กังวลว่าใครจะมาจับผิด เพราะถึงจะเขียนออกมาอย่างไรมันก็เป็น การเขียนเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นกับตัวเอง เขียนจากความคิดหรือมุมมองของตนเอง เราจึงสามารถปลดปล่อยสิ่งที่มีอยู่ภายในออกมาได้อย่างเต็มที่เพราะเราเขียนเอง แล้วยังอ่านเอง
2. เป็นการฝึกฝนการบันทึกความคิดเป็นตัวหนังสือ รวมทั้งการเลือกใช้ถ้อยคำภาษาที่สะท้อนความเป็นจริงจากภายในของตัวเราเอง โดยลีลาและสำนวนภาษาของเราเอง
3. เป็นกระบวนการตรึงตรอง ทบทวน ใคร่ครวญประสบการณ์ความคิดที่เกิดขึ้นกับตัวเราเอง ทำให้เกิดสมาธิ พิจารณาส่งสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างแยกคาย และเป็นแนวทางในการสร้างความรู้ใหม่ๆ

กิจกรรม

การเขียนจากประสบการณ์ เขียนอย่างที่เราอยากเขียน

อุปกรณ์/สื่อ

สมุดบันทึกส่วนตัว ปากกาหรือดินสอ หรือ คอมพิวเตอร์ส่วนตัว

เวลา

เช้าตรู่ หรือเย็นก่อนนอนทุกวัน วันละประมาณ ๑ ชั่วโมง

วัตถุประสงค์หลัก

- เพื่อฝึกนิสัยส่วนตัวให้เป็นคนช่างสังเกต มีสติ ตั้งตัวกับสิ่งแวดล้อมรอบข้างตลอดเวลา ไม่ปล่อยให้เหตุการณ์ หรือสิ่งแวดล้อมรอบข้างกลายเป็นของชินตาไปเสียทุกอย่าง

กระบวนการ

นำภาพถ่ายเก่าๆของตัวเองมาช่วยทบทวนความจำ ดูทีละภาพและลำดับที่เกี่ยวข้องกับภาพนั้นๆอย่างละเอียดว่า ตัวเองทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร และมีใครเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้นๆบ้าง หลังจากนั้นให้ลำดับความคิด เล่าเรื่องที่เกิดขึ้นโดยลำดับเรื่องราวให้ตนเองและคนอื่นเข้าใจได้

1. หาสมุดบันทึกขนาดเหมาะสมมีอย่างน้อยหนึ่งเล่ม พกติดตัวตลอดเวลา เมื่อมีความคิดใหม่ๆผุดขึ้นมา หรือได้ยินคำพูดที่โดนใจ ให้ลงมือจดทันที อย่าปล่อยให้ผ่านไปโดยไม่ทำอะไร เพราะถ้า

หากไม่ทำ จะมีข้อมูลความคิดใหม่ๆ เข้ามาถล่มทับและรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ได้ยากควรแบ่งหน้ากระดาษออกเป็นสองส่วนเท่าๆกัน หรือจะเขียนหน้า เว้นหน้าก็ได้ ชีกขาของหน้ากระดาษ หรือแผ่นขาวของสมุดบันทึก เป็นการจดเรื่องราวตามที่เห็น หรือตามที่ป็นจริง (fact) ส่วนชีกซ้าย เว้นไว้สำหรับเป็นการเขียนวิพากษ์วิจารณ์ หรือใส่ความรู้สึกนึกคิด (feel) หลังจากที่ได้กลับมาอ่านบทบันทึกอีกครั้งหนึ่ง ชีกขาของกระดาษ สามารถสเก็ช วาดภาพเหมือนของวัตถุ สิ่งของได้ ถ้าหากภาพเหล่านั้นมีรายละเอียด ไม่สามารถบรรยายได้ครบถ้วน การสเก็ชภาพ แตกต่างจากการถ่ายรูปตรงที่เราต้องไปจัดการกับรายละเอียดต่างๆด้วยตัวเอง ทำให้รายละเอียดเหล่านั้น ถูกบันทึกไว้ในความทรงจำชีวิตสมัยใหม่มีเครื่องมือสื่อสารแบบพกพาที่สามารถทำงาน ได้สารพัด ทั้งถ่ายภาพ จดบันทึก และส่งข้อความ โปรดใช้เทคโนโลยีเหล่านั้นให้เป็นประโยชน์ ให้เต็มที่ หากต้องการ แต่ต้องจัดระบบข้อมูลให้ดี ระวางข้อมูลท่วม

2. หาโอกาสไปอยู่ในสถานที่แปลกๆใหม่ๆ การทำเช่นนี้ จะทำให้จิตตื่นตัว เห็นอะไรเป็นสิ่งที่ น่าสนใจไปหมด ดังนั้น ควรหาโอกาสเดินทางท่องเที่ยว ไปร่วมประชุมสัมมนา หรือปลีกตัวไป อยู่ในสถานที่ที่ไม่คุ้นเคย เพื่อให้สังเกตเห็นความแตกต่างได้ง่ายและกระตุ้นความรู้สึกอยากจด บันทึก
3. นั่งทบทวนภาพที่อยู่ในความทรงจำ หรือถ้อยคำที่เราได้ยินมาก่อน และถ่ายทอดรายละเอียด ออกมาในลักษณะของการเล่าเรื่องให้ตัวเองฟัง หรือเปลี่ยนภาพ/เสียงเป็นตัวอักษร โดยไม่ จำเป็นต้องคว่นสรุป หรือใส่การตีความลงไปก่อนเวลาอันควร หรือในขณะที่ข้อมูลยังมีไม่มากพอ
4. หาที่ส่วนตัว เช่น ที่พักได้ต้นไม้ร่มรื่น ห้องสมุด ห้องอ่านหนังสือ จัดการบันทึกสิ่งที่อยู่ในหัว เพื่อกลั่นแกล้ง เวลาขึ้นอยู่กับความสะดวกของแต่ละคน เช่น ก่อนนอน หรือตอนเช้าตรู่ (morning pen) หลังจากที่ได้พักผ่อนเต็มที่
5. เขียนบันทึกทุกวัน เพียงแค่วันละหนึ่งหน้า เมื่อเวลาผ่านไป เราจะมีคลังข้อมูลส่วนตัวที่สามารถ นำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมหาศาล เช่น นำไปเป็นวัตถุดิบในการเขียนหนังสือ หรือนำไปเผยแพร่ ในเว็บส่วนตัว

การการพลิกแพลงหากิจกรรมใหม่ๆ (Variation)

พาตัวเองไปอยู่ในสถานที่แปลกๆ เพื่อสร้างความตื่นตาตื่นใจ กระตุ้นความอยากรู้อยากเห็น ให้กับตัวเอง เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น ตลาดโบราณ แหล่งท่องเที่ยวที่มีสีสัน ถ้าหาก มีเงินพอ ก็ลองเดินทางไปไกลๆที่เราไม่เคยรู้จักมาก่อน

หากไม่อยากเดินทางไกล ก็หาโอกาสไปคุยกับคนที่มีความคิดดีๆ คนแปลกหน้าแถวๆที่พัก หรือที่ทำงาน เพื่อหาวัตถุดิบสำหรับการจดบันทึก

เนื้อเรื่องที่ 4

การเขียนแนวใหม่

หลักการและเหตุผล

เราเคยถูกทำให้เชื่อว่า งานเขียนทางวิชาการที่ดีคือการเขียนในสไตล์ที่ใช้ภาษาแบบอัดแน่น ด้วยเนื้อหาสาระข้อเท็จจริงที่ถูกต้องพบ แต่ปัจจุบันความเชื่อดังกล่าวถูกลดความสำคัญลงหลังจากกลุ่มปัญญาชนยุคหลังสมัยใหม่ (post-modernism) มองว่า การบอก “สัจจะ” ด้วยภาษา “วิชาการ” นั้น กลายเป็นสิ่งที่ไร้ความหมายไปแล้ว

เพราะอะไรหรือ เพราะเขามองเห็นว่า ตัวภาษาเป็นเครื่องกีดขวางการเข้าถึงความจริงในตัวของมันเอง การเข้าถึงความจริงด้วยภาษาวิชาการ แทบจะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ไม่ในความเห็นของปัญญาชนยุคหลังสมัยใหม่ Barbara Tuchman จากหนังสือพิมพ์ New York Times พูดถึงการเขียนหนังสือในยุคสมัยใหม่ว่า ไม่ว่าคุณเขียนอะไรก็ตาม สิ่งที่คุณจะต้องคำนึงถึงประการแรกคือ การดึงความสนใจของผู้อ่านเอาไว้ให้ได้ด้วยวิธีการนำเสนอที่มีชีวิตชีวา สามารถทำให้ผู้อ่านหยิบมันขึ้นมาเปิดอ่านหน้าแรกและอ่านหน้าต่อไปจนกว่าจะจบเล่ม ซึ่งเธอบอกว่ำนั่นแหละคือวิธีการเขียนที่ดี

Laurel Richardson (1994) ผู้เชี่ยวชาญด้านการเขียนแบบหลังสมัยใหม่ (Post-modernism) กล่าวคำสารภาพออกมาอย่างจริงจังว่า ตลอดเวลา 30 ปีที่ผ่านมา เธอต้องทนทรมานและง่วงซึมกับรายงานทางวิชาการที่มีคุณค่า แต่นำเสนอแบบไม่เอาอ่าว บางทีอ่านแล้วต้องทิ้งกลางคัน เพราะไม่เข้าใจว่านักวิจัยต้องการจะสื่ออะไร เรื่องง่ายๆ น่าสนใจกลับทำให้เป็นเรื่องยาก เพราะวิธีการนำเสนอที่เต็มไปด้วยศัพท์แสงทางเทคนิค รกรุงรังไปด้วยตัวเลข และลงท้ายด้วยบทสรุปแบบห้วนๆ ซึ่งเธอนิยามว่าเป็นสไตล์การเขียนที่ “ไร้ชีวิตชีวาและจินตนาการ” (Put-downism)

Richardson ได้เสนอแนวคิดเรื่องการเขียนแบบก้าวหน้าอย่างมากว่า “การเขียน เป็นวิธีการสร้างความรู้อย่างหนึ่ง” (Writing as a method of inquiry) ไม่ใช่การถ่ายทอดความรู้ เพราะความรู้ในความเห็นของเธอเป็นกระบวนการแสวงหาที่ไม่รู้จบ

Richardson ยืนยันว่า วิธีการเขียนในสกุลไร้ชีวิตชีวา (Put-downism genre) อ่านแล้วจิตตกนั้น เป็นวัฒนธรรมการเขียนที่ตกทอดมาจากศตวรรษที่ 17 ซึ่งปัญญาชนสมัยนั้น แยกสกุลการเขียนออกเป็น 2 สกุล คือการเขียนเชิงวรรณกรรม (Literary) หรือนวนิยาย (Novel) และการเขียนเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific) โดยคนสมัยนั้นเชื่อกันว่า การเขียนในเชิงวรรณกรรม ไม่ใช่การเขียน “ความจริง” แต่เป็นการเขียนจากความคิดและการปรุงแต่งจินตนาการของนักประพันธ์ ซึ่งผู้อ่านถูกทำให้คล้อยตามด้วยลีลาการเดินเรื่อง (plot) และการใช้สำนวนภาษาที่น่าหลงใหลส่วนการเขียนในเชิงวิทยาศาสตร์นั้น คนสมัยศตวรรษที่ 17 ให้ความสำคัญอย่างสูงว่าเป็นการนำเอา “ความจริง” ที่ค้นพบจากการค้นคว้าทดลองในห้องปฏิบัติการมานำเสนอ ดังนั้น เพื่อให้ความจริงมีสถานะเป็นความจริงต่อไป จึงต้องเขียนเสนอความจริงด้วยภาษาธรรมดา (Plain language) โดยปราศจากความกำกวม และ

ต้องมีความเป็นกลาง (Objectivity) ปลอดจากการปนเปื้อนของความคิด และค่านิยม ความรู้สึกส่วนตัวของผู้นำเสนอด้วยประการทั้งปวง

ด้วยเหตุนี้ คนในสมัยนั้นจึงเชื่อกันว่า งานเขียนทางวิทยาศาสตร์มีสถานะสูงกว่างานเขียนเชิงวรรณกรรม ความเชื่อเช่นนี้ ทำให้นักวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ถูกมองอย่างไว้ค่า ปัญญาชนกลุ่มนี้ต้องดิ้นรนต้องปรับตัวเข้าหากระแสความคิดของพวกหลงใหลวิทยาศาสตร์ ด้วยการพยายามลอกเลียนแบบวิธีการของนักวิทยาศาสตร์ เพื่อให้สิ่งที่ตนเองพยายามนำเสนอ นั้นได้รับการยอมรับว่าเป็น “ความจริง” จากแวดวงปัญญาชนแห่งยุคสมัย เช่นเดียวกับงานเขียนทางด้าน “วิทยาศาสตร์”

การเขียนเพื่อนำเสนอความจริงในยุคนั้น ผู้เขียนจะถูกพร่ำสอนอยู่เสมอว่า อย่าลงมือเขียนจนกว่าคุณจะรู้ชัดเจนว่า ความจริงที่ถูกค้นพบคืออะไร การจะ “สื่อ” ความจริงออกไปได้นั้น ความจริงต้องมีความชัดเจนในตัวเอง ภาษาเป็นเพียงสื่อของความจริงเท่านั้น

ด้วยเหตุนี้ การเขียนแบบ “วิทยาศาสตร์” ผู้เขียนจึงต้องจัดระเบียบการนำเสนอภายใต้ขนบธรรมเนียมทางวิทยาศาสตร์ เช่น การนำเสนอแผนภาพ (graph) ตัวเลขแสดงนัยยะสำคัญทางสถิติ (statistic) และตาราง (chart) เพื่อเป็นหลักฐานทางประจักษ์ (Objectivity) ของสิ่งที่ค้นพบ

Richardson ยอมรับว่า วิธีการนำเสนอดังกล่าว อาจเหมาะสมกับวิธีการสร้างความรู้ในบริบทของวิทยาศาสตร์แบบกายภาพ (mechanistic scientism) เท่านั้น ส่วนเนื้อหาทางวิทย์ทางสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ที่มีชีวิตชีวาไหลลื่นอยู่ตลอดเวลา อาจจะต้องใช้วิธีการนำเสนอในลักษณะ (genre) อื่น เช่น การนำเสนอแบบอธิบายเชิงวิเคราะห์ (analytical description) หรือแม้แต่การเล่าเรื่อง (story telling) แต่ก็เป็นที่น่าสังเกตว่า นักวิจัยทางสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์มักจะมองข้ามความสำคัญของวิธีการนำเสนอแบบนี้ และหันไปหยิบยืมวิธีการนำเสนอ “ความจริง” ของวิทยาศาสตร์กายภาพมาใช้กันอย่างแพร่หลายดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ความรู้ทางด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ตกอยู่ในสภาพที่เรียกว่า ‘narcissistic’ หรือ “หลงเงาตัวเอง” กล่าวคือ หลงใหลได้ปลื้มว่า เป็นการเสนอความจริงอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ เขียนเอง อ่านกันเองอยู่ในวงแคบๆ ทั้งๆที่ความรู้ด้านนี้ควรแพร่กระจายออกไปให้กว้างขวางมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

วัฒนธรรมของโลกได้เคลื่อนตัวเข้าสู่บริบทหลังสมัยใหม่ (Post-modern context) ซึ่งทำให้ขนบธรรมเนียม แนวคิด ทฤษฎีต่างๆ รวมทั้งสิ่งที่เรียกว่า “ความจริง” (Truth)ทั้งหลายถูกท้าทายและตรวจสอบอย่างหนัก แนวคิดหลังสมัยใหม่ไม่เชื่อในเรื่องของความจริงที่เป็นหนึ่งเดียว และปฏิเสธความถูกต้องและความเหนือกว่าของศาสตร์ใดๆด้วยประการทั้งปวง คราใดที่ยังต้องใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงความจริง เพราะปัจจุบัน คนเชื่อว่าภาษาเป็นเพียงเครื่องมือในการอธิบายโลก

และเข้าใจโลกของมนุษย์ในแต่ละบริบททางสังคมเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ การใช้ภาษาในการสร้างความรู้ จึงไม่มีวันรอดพ้นจากพันธนาการของตัวตน (self) ของผู้นำเสนอไปได้ เมื่อ “ความจริง” เกี่ยวกับ “ความจริง” เป็นเช่นนี้แล้ว Richardson จึงมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเขียนในยุคหลังสมัยใหม่ สองประการคือ

ประการแรกควรเปิดกว้าง ให้แก่วิธีการนำเสนอแบบอื่นๆ ที่แตกต่างออกไปจากจารีตเดิม การเขียนเป็นวิธีการสร้างความรู้ความเข้าใจอย่างหนึ่ง (Writing is a method of inquiry) เกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ผู้เขียนเข้าไปสัมผัสด้วยการสังเกตและการมีประสบการณ์ร่วม (Subjective constructed knowledge) การเขียนในลักษณะนี้ จึงเป็นการสะท้อนให้เห็นวิธีการจัดความสัมพันธ์ระหว่างตัวผู้เขียนกับประสบการณ์ที่เกิดขึ้น

ประการที่สอง การเขียนเป็นการสร้างความรู้ในบริบทเฉพาะ เป็นการปลดปล่อยตนเองให้หลุดออกจากพันธนาการของความเชื่อในเรื่องความจริงแบบสากล การเขียนไม่มีวันปลอดภยันจากความเป็นตัวตนของผู้เขียนได้อย่างแน่นอน เพราะผู้เขียนเป็นผู้สังเกตและพูดถึงสิ่งที่ถูกสังเกต *การเขียนจึงเป็นการปรุงแต่งของวิคิด วิธีการให้ความหมายของผู้เขียน และการเขียนเป็นการแสดงวิธีการ “รู้” อย่างหนึ่งของผู้เขียน ดังนั้น การเขียนจึงไม่มีอะไรมากไปกว่า การที่ใครคนใดคนหนึ่งพยายามจะสร้างมโนภาพขึ้นมาใหม่ (Representation) จากสิ่งที่เขาได้เข้าไปมีส่วนรับรู้และมีประสบการณ์กับเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งที่ผ่านมานในอดีต (En-experienced)

การเขียนในยุคหลังสมัยใหม่ จึงไม่อาจยืนยันได้ว่า สิ่งที่เขียนเป็นตัวแทนของความจริงอันบริสุทธิ์ และสามารถแยกออกจากตัวผู้เขียนได้ บอกได้แต่เพียงว่า มันเป็นวิธีการแสดงออกถึงการรับรู้และนำมาประมวลเป็นเรื่องราว (Narrative) เท่านั้น โดยตัวผู้เขียน (author) มิได้ซุกซ่อนตัวเองไว้ใต้ความเป็นปรีวิสัย (objective) แต่แสดงตนออกมาอย่างเปิดเผยว่าสิ่งที่นำเสนอเป็นผลจากการสังเกตและถูกพูดถึงในมุมมองและวิธีการตีความของผู้เขียนเองทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะมีการอ้างข้อจำกัดมากมาย วิธีการเขียนในลักษณะของการเล่าเรื่องนี้ ก็ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางในกลุ่มนักชาติพันธุ์วิทยา (Ethnologist) และนักมานุษยวิทยา (Anthropologist) ในต่างประเทศ เช่น งานเขียนของ Georges Condominas (1994) นักมานุษยวิทยาที่มีชื่อเสียงชาวฝรั่งเศส ซึ่งเปรียบเทียบวิธีการนำเสนอของตนเองว่า ตนกำลังพาผู้อ่านเดินเข้าไปสัมผัสเรื่องราวของชีวิตอันหลากหลายของผู้คนที่ถูกศึกษาผ่านคำอธิบายเชิงวิเคราะห์ของตน

นอกจากนี้ ยังมีงานเขียนของ Clifford Geertz (1973) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันซึ่งวางสถานะของตนเองเป็นทั้งคนนอก (outsider) และคนใน (insider) ในเวลาเดียวกัน Geertz เชื่อว่าเป็นไปไม่ได้ที่นักมานุษยวิทยาจะสามารถละทิ้งตัวตนได้อย่างหมดจด และเดินเข้าไปสัมผัสเอาเรื่องราวของคนอื่นโดยไม่นำมาปะปนกับมโนคติเดิมของตน ดังนั้น เพื่อแสดงการยอมรับข้อจำกัด

ดังกล่าวนี้ นักมานุษยวิทยาจะต้องทำตัวเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่ศึกษาหรือเป็น “คนใน” เพื่อให้สามารถเข้าใจปรากฏการณ์ที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังการแสดงออกในเชิงสัญลักษณ์และพิธีกรรมต่างๆ อย่างละเอียดลึกซึ้ง

แต่การเป็นคนในอย่างเดียวไม่พอ นักมานุษยวิทยาจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์สัมพัทธ์ จดบันทึกและตีความปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากมุมมองของ “คนนอก” และใช้วิธีการพรรณนาอย่างมีแก่นสารโดยอาศัยความรู้ความเข้าใจในเหตุการณ์อย่างลึกซึ้งของผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์มาใช้เป็นบรรทัดฐานในการตีความ (thick description) ด้วยเหตุนี้ ผลงานของ Geertz จึงได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในฐานะที่มีความลุ่มลึกด้วยมุมมองส่วนตัว สนับสนุนด้วยข้อเท็จจริงที่เขาสัมผัสมาด้วยตนเองจากการทำงานภาคสนามอย่างต่อเนื่องและยาวนาน

กิจกรรม ปัญญาจากปลายปากกา

อุปกรณ์/สื่อ

- ภาพนิ่งหรือวัตถุของจริง เช่น เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ข้าวของ เครื่องใช้ของมนุษย์ในบริบทของวัฒนธรรมต่างๆ
- LCD Projector
- คลิปวิดีโอ

เวลา ประมาณ ๓๐-๔๕ นาที

วัตถุประสงค์หลัก

เมื่อผ่านกระบวนการกิจกรรมนี้แล้วผู้เข้าอบรม จะเกิดทักษะ

1. การสังเกต การเก็บรายละเอียดของวัตถุ สิ่งของและปรากฏการณ์
2. การสร้างปัญญา ความรู้จากการเขียน

กระบวนการ

1. นำภาพนิ่งหรือวัตถุของจริงทางวัฒนธรรม เช่น เสื้อผ้า ข้าวของเครื่องใช้ มาฉายแล้วให้เขียนบรรยายรายละเอียดเชิงคุณภาพให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เช่น สิ่งของเหล่านั้นมีรูปทรงอย่างไร มีส่วนโค้งส่วนเว้าอย่างไร เนื้อหา (texture) เป็นอย่างไร มีการประกอบกันขึ้นอย่างไร รายละเอียดเชิงปริมาณ กว้าง ยาว หนา เท่าใด น้ำหนักเท่าใด ฯลฯ ในขณะที่เขียนบรรยายนั้นให้สังเกตว่า มีคำถามอะไรเกิดขึ้นบ้าง หรือมีความคิดอะไรใหม่ๆ เกี่ยวกับสิ่งนั้นบ้าง
2. นำคลิปวิดีโอสั้นๆ ประมาณ ๕-๑๐ นาที ที่แสดงเหตุการณ์ หรือสถานการณ์บางอย่างมานำเสนอ หลังจากปิดวิดีโอแล้ว ให้ลองกลับไปทบทวนรายละเอียดสิ่งที่เห็น และเขียนรายละเอียดลงบน

สมุดให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ในขณะที่เขียนบรรยายนั้นให้สังเกตว่า มีคำถามอะไรเกิดขึ้นบ้าง หรือมีความคิดอะไรใหม่ๆเกี่ยวกับสิ่งนั้นบ้าง

การพลิกแพลงกิจกรรม

สามารถนำภาพหรือเหตุการณ์ที่ต้องการความใคร่ครวญ มาเป็นอุปกรณ์ช่วยในการฝึกฝนได้ทั้งหมด วิธีการนี้ จะช่วยดึงสมาธิให้จดจ่อ ทำให้มีเวลาใคร่ครวญเกี่ยวกับรายละเอียด และแสวงหาปัญญาความรู้ใหม่ๆได้

ทั้งหมดที่กล่าวมาคือเหตุผลทางวิชาการที่ยกมาเป็นข้ออ้าง เพื่อเป็นกำลังใจให้แก่ผู้ที่ต้องการเขียน เกิดความกล้าที่จะเขียน ด้วยการแหวกว่ายออกจากกำแพงแห่งความกลัว เริ่มต้นจับปากกาเขียนเพื่อบอกเล่า สะท้อนความเป็นตัวเองออกมา ใช้การเขียนเป็นเครื่องมือของการสร้างความรู้และสนุกกับมันความรู้ใหม่ๆจะผุดขึ้นในขณะที่เราจับปากกา จรดลงบนกระดาษ เขียนไป คิดไป และค้นพบความจริงในระหว่างที่เขียน

เนื้อเรื่องที่ 5

การเขียนความรู้สึก

หลักการและเหตุผล

ความรู้สึกเป็นสภาวะทางจิตใจที่ส่งผลต่อทัศนคติและการแสดงออกทางพฤติกรรมของคน โดยที่เราไม่ค่อยตระหนัก Peter Senge ในหนังสือ The Fifth Disciplines (1998 reprinted) ชี้ว่าความรู้สึกนึกคิด (mental model) เป็นส่วนสำคัญในการสร้างวินัยการเรียนรู้ของมนุษย์ เขากล่าวว่า “โดยปกติ เราไม่ค่อยตระหนักถึงเรื่องภายในจิตใจของเราสักเท่าไร อีกทั้งยังไม่ค่อยรู้ด้วยว่า มันมีผลต่อความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมของตัวเองอีกต่างหาก” สังเกตดูสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวมากที่สุด เช่น เรื่องความขัดแย้งภายในครอบครัว ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดได้ง่ายมาก แต่เรามักไม่ค่อยรู้ว่ามันเกิดจากอะไร

กิจกรรมนี้ เปรียบเหมือนการส่องกระจกดูภายใน หรือการล้วงสิ่งที่ซ่อนอยู่เบื้องลึก ขึ้นสู่พื้นผิวเพื่อสำรวจตรวจตราและทำความเข้าใจ

กิจกรรม การถ่ายทอดความรู้สึกเป็นตัวอักษร

อุปกรณ์สื่อ ปากกาหรือดินสอ กับ กระดาษ

เวลา 30-45 นาที

วัตถุประสงค์หลัก

- เพื่อค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่ปรากฏ เช่น พฤติกรรมที่แสดงออก กับ ความรู้สึกนึกคิด อันเป็นสภาวะทางจิตใจที่อยู่เบื้องหลัง

กระบวนการ

1. หยิบกระดาษเปล่าขึ้นมา ๑ แผ่น พับครึ่ง แบ่งเป็นซีกซ้าย ซีกขวา หรือจะใช้โปรแกรม Word Processor โดยแบ่งออกเป็น ๒ คอลัมน์
2. ย้อนกลับไปหาเหตุการณ์บางอย่างที่เคยเกิดขึ้นเกิดขึ้นกับเรา เช่น เหตุการณ์ที่ทำให้เกิดปัญหาด้านความสัมพันธ์กับบุคคล ปัญหาการทะเลาะวิวาท ผิดใจกับใครบางคน
3. ทบทวนบทสนทนาว่า เรากับคู่กรณีพูดตอบโต้กันอย่างไร ให้เขียนบทสนทนานั้นลงบนคอลัมน์ขวา พยายามเขียนให้ละเอียด
4. ส่วนคอลัมน์ซ้าย ให้เขียนสิ่งที่ตัวเองคิดหรือสิ่งที่รู้สึก แต่ไม่ได้พูดออกมา
5. ลองพิจารณาใคร่ครวญเกี่ยวกับสิ่งที่เขียน และถามตัวเองว่า
อะไรที่ทำให้เราคิดหรือรู้สึกแบบนั้น
เจตนาที่แท้จริงของเราคืออะไร
จริงๆแล้วเราต้องการอะไรกันแน่
คำพูดของเราสร้างความยุ่งยากให้เกิดขึ้นได้อย่างไร
เรามองคนอื่นด้วยสายตาแบบไหน
เราคิดกับคนอื่นด้วยทัศนะแบบไหน
อะไรที่ทำให้เราพูดออกมาแบบนี้
เราสามารถพูดอย่างอื่นที่ต่างจากนี้ได้หรือไม่
6. เรียบเรียงคำพูด หรือสร้างบทสนทนาขึ้นมาใหม่ โดยกลับไปพิจารณาคำพูดเดิมที่เขียนไว้ทางคอลัมน์ขวา ว่า ความรู้สึกนึกคิดที่เขียนไว้ทางคอลัมน์ซ้าย มีส่วนทำให้คำพูดเหล่านั้น ปรากฏตัวออกมาได้อย่างไร ทบทวนความคิดใหม่ และกลับไปถามตัวเองว่า หากต้องการผลลัพธ์ที่ดีอย่างที่ต้องการ หรือต้องการหลีกเลี่ยงปัญหา เราควรจะคิดใหม่อย่างไร คำพูดของเราแบบไหนบ้าง ที่ทำให้อีกฝ่ายแสดงปฏิกิริยาตอบโต้ในแบบที่เราไม่ต้องการ

การพลิกแพลงหากิจกรรมใหม่ๆ (Variation)

แบบฝึกหัดนี้ สามารถนำไปใช้ในการดึงเอาความรู้สึกนึกคิดของเราขึ้นสู่พื้นผิว เพื่อดูและเพื่อให้เห็นให้ชัดเจน เป็นการฝึกหัดเขียนความรู้สึก ถ่ายทอดความรู้สึกเป็นภาษาเขียนอย่างตรงไปตรงมา นอกจากนี้ สามารถนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาลดความขัดแย้งภายในองค์กร หรือครอบครัวได้

เนื้อเรื่องที่ 6

การจับใจความสำคัญจากการอ่าน

หลักการและเหตุผล

การอ่านทำให้ความคิดกว้างขวางและช่วยให้การเขียนลื่นไหลมากขึ้น แต่การอ่านผ่านๆเพียงอย่างเดียวโดยไม่มีการจดบันทึกสาระสำคัญเลย อาจเสียเวลาเปล่า จึงต้องฝึกฝนการจับและการจดบันทึกใจความสำคัญ ด้วยการพุงความสนใจไปยังประเด็นหรือเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรากำลังทำโปรเจกต์สักไว้มือว่า ไม่มีความจำเป็นต้องจดบันทึกทุกอย่างที่เขียนไว้ในหนังสือหรือบทความ จดบันทึกเพียงบางส่วนเท่านั้น และต้องจดด้วยภาษาของเราเอง ไม่ใช่ลอกมาจากหนังสือ ยกเว้นใจความสำคัญที่เราต้องการนำมาอ้างอิงและต้องเก็บไว้ภายใต้เครื่องหมายคำพูด (quotation) การจดบันทึกใจความสำคัญด้วยภาษาของเราเอง จะช่วยให้จำในสิ่งที่อ่านได้ดีกว่าไม่จดอะไรเลย ถ้าจะให้ดี ควรจดบันทึกหน้าที่มีสาระสำคัญที่เราต้องการด้วย เพื่อให้สามารถกลับไปอ่านได้อีก ถ้าหากต้องการ

กิจกรรม จับใจความสำคัญจากการอ่าน

อุปกรณ์/สื่อ

- สมุดจดบันทึก
- กระดาษแข็ง
- คอมพิวเตอร์แบบพกพา

เวลา ครึ่งละ ๓๐ – ๔๕ นาที หรือมากกว่า

วัตถุประสงค์

- เพื่อฝึกฝนการจับใจความสำคัญเพื่อนำไปประกอบเป็นข้อมูลสำหรับการเขียน

กระบวนการ

1. ถ้าใช้กระดาษแข็ง (index card) บรรทัดบนสุดให้เขียนหัวข้อเรื่อง (topic) และใช้พื้นที่ส่วนใหญ่ของกระดาษสำหรับเขียนข้อความสำคัญด้วยภาษาของตัวเอง ส่วนบรรทัดล่างสุด ให้ระบุชื่อหนังสือ ผู้แต่ง รายละเอียดการพิมพ์ เช่น ปีที่พิมพ์ ชื่อสำนักพิมพ์ พร้อมระบุหน้าที่ดึงใจความสำคัญออกมา (เขียนแบบบรรณานุกรม) หลังจากนั้นให้นำกระดาษแข็งใส่ไว้ในกล่อง โดยให้หัวข้อเรื่องเรียงตามลำดับตัวอักษร
2. ถ้าใช้สมุดบันทึก ให้เขียนชื่อสมุดว่า สมุดจดบันทึกใจความสำคัญจากหนังสือที่น่าสนใจ และทำเช่นเดียวกับข้อ 1 แต่การใช้สมุดบันทึก จะไม่สามารถจัดเรียงหัวข้อเรื่องตามลำดับตัวอักษรได้
3. การใช้ Word Processor จะมีประโยชน์ตรงที่สามารถใช้โปรแกรมเรียงลำดับหัวข้อเรื่องได้โดยอัตโนมัติ แต่ไม่ควรลืมสร้างไฟล์สำรอง เพื่อป้องกันการสูญหายของข้อมูลเทคนิคการจดบันทึกอีกแบบหนึ่งที่ใช้

กันอย่างแพร่หลายมากกว่า ๔๐ ปี เรียกว่า “ระบบการจดบันทึกแบบคอร์เนล” (The Cornell System) เพื่อช่วยให้นักศึกษาสามารถจดคำบรรยายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการอ่านได้ดีเช่นเดียวกัน เทคนิคดังกล่าวประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การจดบันทึก (Record) ในขณะที่อ่าน ให้เขียนข้อความที่เป็นข้อเท็จจริง หรือแนวคิดที่น่าสนใจจากหนังสือ ลงในคอลัมน์ทางขวามือ ควรเขียนด้วยภาษาของตนเอง แต่ถ้าหากเป็นข้อความสำคัญ ต้องเก็บไว้ในเครื่องหมายคำพูด (quotation)

ขั้นตอนที่ 2 การลดทอนข้อความ (Reduce) หลังจากเสร็จสิ้นการจดข้อความสำคัญทางคอลัมน์ขวาแล้ว ให้กลับมาอ่านสิ่งที่เขียนเพื่อทำความเข้าใจ รวบรวมข้อความสำคัญและให้เขียนลงคอลัมน์ทางซ้าย ขั้นตอนนี้เป็นการเขียนสรุปรวบรวมข้อความสำคัญด้วยภาษาของตนเอง

ขั้นตอนที่ 3 การทวนกลับ (recite) ถือเป็นวิธีการที่ดีมากในการทำให้เข้าใจและจดจำสาระสำคัญในหนังสือ วิธีการคือ ปิดข้อความทางคอลัมน์ซ้าย เปิดดูคำสำคัญ (key words) ทางคอลัมน์ซ้าย นำเอาคำหรือวลีมาสร้างข้อความเป็นภาษาของตัวเองและพูดออกมาด้วยเสียงอันดัง กล่าวคือ เข้าใจอย่างไร ส่งเสียงออกมาอย่างนั้น โดยไม่ต้องกังวลและคำสำคัญ

ขั้นตอนที่ ๔ ใ้ใคร่ครวญอย่างแยกแยะ (Reflect) เมื่อถึงขั้นตอนนี้ ถือว่าได้เรียนรู้ข้อมูลที่สำคัญจากหนังสือแล้ว ในขั้นนี้ ให้ตั้งคำถามกับตัวเองว่า ทำไมประเด็นนี้จึงมีความสำคัญ มีความเกี่ยวข้อง หรือเชื่อมโยงกับสิ่งที่เรารู้ก่อนหน้านี้อย่างไรบ้าง

ขั้นตอนที่ ๕ ทบทวน (review) ขั้นตอนนี้จะช่วยให้อ่านสิ่งที่เรารู้ได้ดียิ่งขึ้น ให้กลับไปทำขั้นที่ ๑ บ่อยๆ สัปดาห์ละหลายๆ ครั้ง และควรระลึกไว้เสมอว่า เราไม่ได้แค่อ่านทบทวนเพื่อให้จำความรู้จากหนังสือเท่านั้น แต่เรากำลังทำความเข้าใจประเด็น หรือเรื่องราวที่เรากำลังสนใจ โดยข้อมูลจากหนังสือนั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ เท่านั้น

ขั้นตอนที่ ๖ การสร้างความรู้เอง (recapitulate) หลังจากที่ได้ทำทุกขั้นตอนจาก ๑-๕ แล้ว ขั้นสุดท้ายคือ การเขียนสิ่งที่รู้และเข้าใจทั้งหมดออกมาเป็นภาษา หรือถ้อยคำของตัวเอง โดยนำเข้าสู่เชื่อมโยงกับสิ่งที่เขียน ขั้นตอนนี้ จะไม่หลงเหลือข้อความจากหนังสือเลย แต่เป็นข้อความใหม่ทั้งหมด

การพลิกแพลงหากิจกรรมใหม่ๆ

วิธีการนี้ สามารถนำไปใช้ในการเขียนได้ทุกประเภท โดยเฉพาะการเขียนรายงานการวิจัย การเขียนเรียงความ การทำข้อสอบแบบอัตนัย โดยหลังจากทำงานทางคอลัมน์ซ้ายแล้ว ก็ปิดเสีย ไม่ต้องกลับไปดู แต่ให้ดึงคำหรือวลีสำคัญมาไว้ทางคอลัมน์ซ้าย และสร้างข้อความใหม่ขึ้นมา ก่อนนำกลับไปเชื่อมโยงกับความคิดทั้งหมดที่กำลังเขียนขึ้นมาใหม่

เนื้อเรื่องที่ 7

ระหว่างข้อเท็จจริง (Fact) กับความรู้สึกนึกคิด (Feel)

หลักการและเหตุผล

ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นข้อมูลประเภทเนื้อหา (language text) ที่ได้มาด้วยการจดบันทึกการสังเกต การถอดเทปการสนทนา ซึ่งต้องนำเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ตีความอย่างเป็นระบบเพื่อตอบโจทย์วิจัย แต่กระบวนการวิเคราะห์ตีความดังกล่าวจะมีประสิทธิภาพ ตอบโจทย์วิจัยได้ดีก็ต่อเมื่อนักวิจัยสามารถแยกความคิดเห็นและการตีความ (ideological fact) ออกจากข้อมูล ข้อเท็จจริง (empirical fact) ได้อย่างเด็ดขาด ด้วยเหตุนี้ จึงมีการนำเทคนิคคอลัมน์ซ้าย-ขวา ของ Peter Senge (1990) มาใช้ โดยนำข้อมูลข้อเท็จจริงที่จดบันทึกตามที่เห็นด้วยตาเนื้อ หรือตามที่ถอดจากเทปบันทึกเสียง มาวางไว้ในคอลัมน์ซ้าย ส่วนการวิเคราะห์ การตีความที่เป็นความคิดเห็นของนักวิจัย จะถูกแยกมาวางไว้ในคอลัมน์ซ้ายเพื่อทำการวิเคราะห์ตีความ เทคนิคดังกล่าว นอกจากป้องกันมิให้เกิดการปะปนกันระหว่างข้อเท็จจริงกับกระบวนการตีความแล้ว ยังช่วยให้นักวิจัยมีพื้นที่ในการทำงานทางความคิด สามารถอ่านข้อความข้ามไปมาระหว่างเส้นแบ่งคอลัมน์ซ้าย-ขวา เพื่อตรวจทานวิธีการวิเคราะห์ตีความกับข้อเท็จจริงเข้าไปข้ามมาได้ง่ายกว่าเดิมและข้อสำคัญ สามารถป้องกันการด่วนสรุปความ (leap of abstraction) ของนักวิจัยได้ดี

กิจกรรม

การแยกความแตกต่างระหว่างข้อเท็จจริงกับความรู้สึกนึกคิด

อุปกรณ์/สื่อ

กระดานเปล่า ภาพหนึ่งเกี่ยวกับ sky burial พิธีศพของชาวทิเบต

เวลา 45-60 นาที

วัตถุประสงค์หลัก

- เพื่อฝึกฝนการสังเกตและการจดบันทึก โดยแยกแยะระหว่างสิ่งที่ข้อเท็จจริงกับสิ่งที่ความรู้สึกนึกคิดและการคาดเดา

กระบวนการ

1. วิทยากรอธิบายวิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ที่ได้มาด้วยการสังเกตและการจดบันทึกสิ่งที่เห็นด้วยตาเนื้อ แต่ปัญหาที่พบบ่อยคือ คนจดบันทึกมักใส่ความรู้สึกนึกคิดของตัวเองลงไปในข้อมูลเร็วเกินไป เพื่อป้องกันปัญหาดังกล่าว เทคนิคคอลัมน์ซ้าย-ขวา จึงถูกนำมาใช้ โดยให้ข้อความที่เป็นเท็จจริงจากการสังเกตวางไว้ทางคอลัมน์ซ้าย ส่วนความรู้สึกนึกคิดของผู้สังเกต รวมทั้งคำถามให้นำมาวางไว้ทางคอลัมน์ซ้าย

2. แบ่งกระดาษออกเป็นสองส่วนๆละเท่าๆกัน เขียนหัวข้อทางด้านขวาตรงบรรทัดบนสุดว่า ข้อเท็จจริงส่วนด้านซ้าย เขียนว่า ความรู้สึกนึกคิด
3. วิทยากรฉายภาพนิ่งให้ดู ภาพละประมาณ ๒-๓ นาที โดยให้ผู้ร่วมกิจกรรมพิจารณารายละเอียดของแต่ละภาพ ว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง มีลักษณะอย่างไร แล้วเขียนบรรยายลงบนกระดาษด้านขวา ให้เขียนตามที่เห็น หลีกเลี่ยงไม่เขียนอย่างที่เกิด เช่น ไม่ใช่คำคุณศัพท์ เช่น สวยงาม อ่อนหวาน น่ารัก ฯลฯ หลังจากฉายภาพครบตามเวลาที่กำหนดแล้ว ให้เลื่อนไปยังภาพต่อไปจนจบเหตุการณ์ ภาพแต่ละภาพจะเป็นการบันทึกของเหตุการณ์เพียงเสี้ยวหนึ่ง (snap shot) และต่อเนื่องกันไปเรื่อยๆ
4. ภาพที่เห็นอาจเป็นภาพอุจาดตา หรือเป็นภาพอันไม่พึงปรารถนาของคนทั่วไป เพราะเป็นภาพการฆ่าและศพให้แฉะกิน ดังนั้น ในระหว่างที่เขียนบันทึกข้อเท็จจริง วิทยากรแนะนำให้ผู้ร่วมกิจกรรมจับความรู้สึกของตนเองว่า รู้สึกอย่างไร คิดอย่างไร มีคำถามอะไรบ้างผุดขึ้นในใจ ให้เขียนคำถาม และความรู้สึกนึกคิดเหล่านั้น ไว้ที่คอลัมน์ซ้าย โดยเขียนตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับตัวเอง พร้อมกับสังเกตว่า ความรู้สึกนึกคิดเหล่านั้น เปลี่ยนแปลง คลี่คลายไปอย่างไร
5. หลังจากการฉายภาพสุดท้ายจบลง ให้นำความรู้สึกนึกคิดมาแลกเปลี่ยนกัน

การพลิกแพลงกิจกรรม

หลังจากแต่ละคนบรรยายความรู้สึกนึกคิดของตนเองแล้ว วิทยากรนำเข้าสู่บทสรุปในเบื้องต้น โดยยืดยาวสำคัญว่า เมื่อนักวิจัยเข้าไปอยู่ในเหตุการณ์ทางวัฒนธรรมบางอย่าง ย่อมเป็นการยากที่จะยับยั้งความรู้สึกนึกคิดหรือการเปิดเผยของทัศนคติเกี่ยวกับสิ่งที่เห็น เช่น หวาดกลัว ขยะแขยง หรือแม้แต่ชอบ ไม่ชอบ ความรู้สึกนึกคิดเหล่านี้ เป็นอคตินำไปสู่การวิเคราะห์ สร้างข้อสรุปที่บิดเบือนไปจากข้อเท็จจริง แต่ถ้าหากสามารถป้องกันได้ตั้งแต่แรก ก็จะทำให้เข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นตามสภาพที่เป็นจริง หลังจากแยกข้อเท็จจริงออกจากความรู้สึกนึกคิดได้แล้ว การทำงานขั้นต่อไปจะง่ายขึ้นกว่าเดิมทีเดียว

แบบฝึกหัดนี้สามารถนำไปใช้ในการจดบันทึกเพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามในงานวิจัยเชิงคุณภาพ ช่วยให้ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ มีความลึกซึ้งและสามารถนำมาวิเคราะห์ตีความได้ง่ายกว่าข้อมูลที่จดบันทึกอย่างปะปะ ข้อมูลข้อเท็จจริงถูกนำมาปะปนกันยุ่งเหยิงไปหมด

ตัวอย่าง

ภาพที่ ๑

Feel	Fact
ไม่แน่ใจว่าเป็นนกชนิดใด ตัวโต ปีกกว้าง ขนาดนี้ น่าจะเป็นนกแร้ง หรือนกอินทรี	นกขนาดใหญ่บินร่อน กลุ่มเมฆบางๆกระจาย ตัวบนท้องฟ้า

ภาพที่ ๒

feel	fact
ลักษณะภูมิประเทศแบบนี้ น่าจะเป็นพื้นที่เขต ภูเขาสูง พื้นดินคงขาดความอุดมสมบูรณ์ มอง ไม่เห็นบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของคน	ถนนคดเคี้ยว เลี้ยวทอดยาวสูงขึ้นตามความสูง ของภูมิประเทศ ดันไม้ขึ้นเพียงไม่กี่ต้น สีเขียว ที่เห็นคือหญ้าที่ขึ้นปกคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่

ภาพที่ ๓

feel	fact
นกตัวใหญ่อยู่รวมกันเป็นฝูงบินว่อนแบบไม่กลัวคนนี่ คงไม่ใช่นกอินทรีแน่นอน ต้องเป็นนกที่คุ้นกับคน และอาจมีความสัมพันธ์บางอย่างกับกิจกรรมของมนุษย์บนพื้นดิน	บนท้องฟ้ามีนกอีกเป็นฝูง ตัวใหญ่ๆทั้งนั้น ไกลออกไปมีรถยนต์หนึ่งคัน พร้อมกับคนอื่นอีกเกือบสิบคน โดยมีคนสะพายกระเป๋าแบ็คแพ็คยืนดูอยู่ห่างๆ

ภาพที่ ๔

feel	fact
คนขี่มอเตอร์ไซด์คนนี้จะบรรทุกของไปไหนกัน เขาจะไปขายตลาด หรือจะเดินทางไปไหนกันแน่	ภาพถูกดิงไกลเข้ามาทำให้เห็นรายละเอียดของพื้นดินที่ถูกปกคลุมด้วยหญ้าชัดเจนมากยิ่งขึ้น มีคนขี่มอเตอร์ไซด์ มีของบางอย่างผูกติดที่เบาะหลัง แต่ยังไม่แน่ทราบว่าคืออะไร

ภาพที่ ๕

feel	fact
ชายฉกรรจ์พวกนี้ขึ้นมาทำอะไรกันที่นี่ ที่ผู้คิดพ่วงท้ายมอเตอร์ไซด์คืออะไร ใครกันมาก่อกองไฟบนนี้ สุมไฟผิงแก้หนาว หรือเขาเผาอะไร เพื่ออะไร	ที่โล่งริมเชิงเขามีชายรูปร่างสูงใหญ่ ทุกคนสวมเสื้อกันหนาว มีมอเตอร์ไซด์ อย่างน้อย๓ คัน ภาพด้านขวามือเป็นส่วนท้ายของรถคู่สังเกตุเห็นเชือกและผ้าหลากสี ผูกโยงกันไปมาบนพื้นดินมีรอยก่อกองไฟหลายจุด

ภาพที่ ๖

feel	fact
ผู้ชาย ๒ คนที่ยืนรวมกับพวกหลายคนมาช่วย แสดงว่าคนขับมอเตอร์ไซด์คันนี้บรรทุกของบางอย่างขึ้นมาสมทบ พวกเขา กำลังจะทำอะไรกันแน่	จอดมอเตอร์ไซด์บริเวณตีนเขา มีชายสองคนเดินมาที่รถและช่วยปลดสัมภาระที่ผู้คิดท้ายรถ แต่ มุมนี้ถูกมอเตอร์ไซด์บัง จึงยังไม่ทราบว่าเป็นอะไรกันแน่

ภาพที่ ๗

feel	fact
ศพนี้น่าจะเป็นสิ่งเดียวกับที่อยู่ท้ายมอเตอร์ไซด์ที่ชายคนหนึ่งบรรทุกขึ้นมาสมทบกับพรรคพวกที่รออยู่ เขาเอาศพมาทำอะไร ทำลายหลักฐาน หรือว่านี่คือการฆาตกรรมที่คนกลุ่มหนึ่งสมคบคิดเพื่อทำลายศพ	ภาพของคนถูกมัดแขนขาแบบไพล่หลัง รัดคอ นอนคว่ำหน้า ถูกห่อด้วยผ้าขาว เป็นไปได้ว่าเสียชีวิตแล้ว ชายที่สวมรองเท้าบูตกำลังใช้มีดเปิดผ้าห่อศพ

ภาพที่ ๘

feel	fact
น่าหวาดเสียว เขาทำกับศพแบบนี้ทำไม คนที่กำลังกรีดศพเป็นฆาตกรหรือเป็นอะไรกันแน่ หากเป็นเรื่องปกติ เป็นการจัดการศพของชนชาติที่มีวัฒนธรรมแบบไหน	หลังจากดึงผ้าห่อศพ ตัดเชือกมัดไพล่หลังผูกศพติดไว้กับเสาไม้เล็กๆแล้ว ก็ใช้มีดกรีดลงไปบนศพ เป็นศพผู้ชายโดยจากลักษณะของทรงผมและสรีระ

ภาพที่ ๕

feel	fact
มดศพราวกับว่า ไม่ต้องการให้ศพวิ่งหนีไปไหน ยังไถ่ยังงั้น ดูกันต่อไปว่าอะไรจะเกิดกับศพ	สภาพศพถูกกรีดขยับไปทั้งตัว ไม่เว้น แม้กระทั่งหนังศีรษะ ในสภาพนอนคว่ำหน้า โดยมีเชือกผูกคอมัดกับเสา

ภาพที่ ๕

feel	fact
มดศพราวกับว่า ไม่ต้องการให้ศพวิ่งหนีไปไหน ยังไถ่ยังงั้น ดูกันต่อไปว่าอะไรจะเกิดกับศพ	สภาพศพถูกกรีดขยับไปทั้งตัว ไม่เว้น แม้กระทั่งหนังศีรษะ ในสภาพนอนคว่ำหน้า โดยมีเชือกผูกคอมัดกับเสา

ภาพที่ ๑๐

feel	fact
ที่เห็นบินว่อนบนท้องฟ้า ที่แท้ก็เป็นนกแรงนี่เอง ไม่ใช่พญาอินทรีที่ไหน ดูแรงแต่ตัวจนเป็นมันแสบ ลองอึ้งหน้าสำราญกับอาหารที่ถูกส่งขึ้นมาเป็นบรรณาการเป็นระยะ หรือว่าเป็นพิธีการทำศพของคนในวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่ง เคยได้ยินว่า ริเบต ทำแบบนี้	หลังจากกรีดศพเป็นริ้วๆ มัดติดกับเสาอย่างแข็งแรงแล้ว คนก็ถอยออกไป ปล่อยให้นกแรงเข้ามาจัดการกับศพอย่างหลุมุน

ภาพที่ ๑๑

feel	fact
แรงแกับคนที่นี้คงใกล้ชิดและคุ้นเคยกัน มันจึงไม่ได้แสดงท่าทีหวาดกลัวกับการที่คนนั่งอยู่ใกล้ๆ พวกมัน แสดงว่าคนกับแรงคงมีการพึ่งพาซึ่งกันและกัน	คนที่ทำหน้าที่กรีดศพให้แรงกลืนก็ยังไม่หนีไปไหน ฝ้าดูอยู่ห่างๆ โดยฝูงแรงเองก็ไม่ได้มีที่หวาดระแวงอะไร ตัวที่อึ้งแล้ว ก็ขึ้นดูเพื่อนแรงจัดการกับอาหารของมันต่อไป

ภาพที่ ๑๒

feel	fact
ไม่ได้ถูงมือ แสดงว่าไม่ได้รังเกียจศพ ชายคนนี้ ต้องเป็นนักจัดการศพมืออาชีพ หรือไม่ก็เป็น ญาติพี่น้องของคนตายจึงไม่มีทำที่รังเกียจศพ เลย สังเกตดูจากการใช้มือเปล่าหยิบเศษเนื้อ เศษกระดูก	หลังจากปล่อยให้แรงงานกับศพจนเหลือแต่ กระดูก คนที่เฝ้าดูอยู่ก็จัดการเก็บเศษเนื้อเศษ กระดูกมาจัดการต่อ

ภาพที่ ๑๓

feel	fact
เข้าใจว่า ต้องการบดกระดูกให้ละเอียด เพื่อให้ แรงกลืนสะดวกมากขึ้น เป็นความพยายามที่จะ จัดการศพแบบไม่ให้มีชิ้นส่วนใดๆตกค้างบน โลกใบนี้ เขาทำแบบนี้ทำไม มีความคิด ความ เชื่ออะไรอยู่เบื้องหลังการกระทำแบบนี้ หรือว่า เป็นการทำลายซากศพแบบไม่ทิ้งหลักฐาน	หลังจากเก็บชิ้นส่วนกระดูก เศษเนื้อที่เหลือ จากการกินรอบแรก ก็จัดการทุบด้วยขวาน เพื่อให้กระดูกแหลกละเอียดกว่าเดิม รวมทั้ง กะโหลกศีรษะก็ต้องเอามาทุบ แยกเนื้อสมอง ออกจากกัน น่าสังเกตว่า มีผงสีขาวคล้ายแป้ง ด้วย

ภาพที่ ๑๔

feel	fact
มันคงอึดตั้งแต่ปาร์ตี้รอบแรกไปแล้ว กระบวนการจัดการศพ หากไม่ใช่การทำลาย หลักฐานของฆาตกรแล้ว คงเป็นประเพณีของ ชนบางกลุ่มที่น่าติดตามกันกว่าเพื่อค้นหา รายละเอียดเพิ่มเติม เพื่อส่งเสริมความรู้ความ เข้าใจปฏิบัติการข้ามวัฒนธรรม	หลังจากที่บดทูปชิ้นส่วนกระดูกจนแหลกละเอียดแล้ว ก็ปล่อยให้แร้งเข้ามารุมกินรอบใหม่ สังเกตว่าแร้งบางตัวเลือกยืนดูอยู่ห่างๆ ไม่เข้ามาชิงส่วนแบ่งเหมือนรอบแรก

ภาพที่ ๑๔

feel	fact
มันคงอึดตั้งแต่ปาร์ตี้รอบแรกไปแล้ว กระบวนการจัดการศพ หากไม่ใช่การทำลาย หลักฐานของฆาตกรแล้ว คงเป็นประเพณีของ ชนบางกลุ่มที่น่าติดตามกันกว่าเพื่อค้นหา รายละเอียดเพิ่มเติม เพื่อส่งเสริมความรู้ความ เข้าใจปฏิบัติการข้ามวัฒนธรรม	หลังจากที่บดทูปชิ้นส่วนกระดูกจนแหลกละเอียดแล้ว ก็ปล่อยให้แร้งเข้ามารุมกินรอบใหม่ สังเกตว่าแร้งบางตัวเลือกยืนดูอยู่ห่างๆ ไม่เข้ามาชิงส่วนแบ่งเหมือนรอบแรก

ภาพที่ ๑๕

feel	fact
ภูมิศาสตร์ท้องถิ่น อาจเป็นตัวกำหนด วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของผู้คน โดยสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศ ต่างเกื้อกูลซึ่งกันและกันทั้งทางตรงทางอ้อม ใครจะเชื่อว่า แรง สัตว์ที่คนรังเกียจ เพราะกินของเน่าของตาย จะสร้างประโยชน์ ด้วยการกำจัดซากศพ ท่วมกลางความแค้นแค้นของธรรมชาติ ฟืนจะเผาก็ไม่มี จะฝังก็ไม่ได้	หลังจากนั้น แรงแต่ละตัวก็บินจากไป สังเกตดูแต่ละตัวอ้อมแทบบินไม่ขึ้น ภาพนี้ฉายให้เห็นภูมิประเทศที่ค่อนข้างกันดาร มีที่ราบจำกัด ภูเขาแต่ละลูกเป็นภูเขาหัวโล้นและปราศจากบ้านเรือนของผู้คนให้เห็น

การเขียนเรียบเรียงด้วยเทคนิคคอลัมน์ซ้าย-ขวา

กระบวนการทำงานขั้นตอนต่อจากนี้ไปคือ การเขียนเรียบเรียง แต่ในความเป็นจริงก็คือข้อมูลข้อเท็จจริงที่จดบันทึกทางคอลัมน์ขวา ไม่เพียงพอที่จะช่วยให้เรานำมาประกอบสร้างเป็นเนื้อเรื่องที่สมบูรณ์ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้ เป็นเบาะแสสำคัญที่ทำให้ผู้สนใจสามารถตั้งคำถามเพื่อสืบค้นเพิ่มเติม และข้อสำคัญช่วยจุดประกายความอยากรู้อยากเห็นมากขึ้นกว่าเดิมอะไรเป็นอะไร คำถามข้อสงสัยและความอยากรู้อยากเห็นเหล่านี้จะกลายเป็นแรงผลักดันให้เราต้องไปสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อตอบคำถาม ค้นหาที่มาที่ไปของเหตุการณ์อันน่าประหลาดมหัศจรรย์เช่นนี้

โดยอาศัยการสืบค้นในเบื้องต้น จะเห็นได้ว่า ภาพเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นพิธีศพของชาวทิเบต หาใช่การฆาตกรรมและการทำลายศพตามข้อสงสัยของผู้ที่ไม่มีข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องนี้มาก่อนแต่อย่างใดไม่ ดังนั้น ในกระบวนการเขียนเรียบเรียง ประกอบสร้างเนื้อหาใหม่ เราสามารถตั้งหัวข้อตามที่ข้อมูลเบื้องต้นระบุไว้ได้เลย แต่อาจมีการพลิกแพลง เล่นคำได้ตามที่เห็นสมควร ในที่นี้ จะขอใช้หัวข้อว่า “พิธีศพสู่ฟากฟ้า (Sky Burial) วัฒนธรรมเกี่ยวกับความตายบนหลังคาโลกทิเบต” ลำดับการดำเนินเรื่อง จะเริ่มต้นจากการกล่าวถึงประเทศทิเบตในภาพกว้าง คติความเชื่อและโลกทรรศน์เรื่องโลกหน้าของชาวทิเบตซึ่งเป็นตัวกำกับประเพณี พิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย ต่อจากนั้นค่อยพูดถึงพิธีศพ บทบาทของผู้เกี่ยวข้อง ลงท้ายด้วยข้อสรุปเชิงวิเคราะห์โดยดึงเอาแนวคิดเรื่องนิเวศวิทยาวัฒนธรรมมาอธิบาย เสริมด้วยความเห็นในเชิงพหุวัฒนธรรมของผู้เขียน

ทิเบต เป็นดินแดนที่อยู่ใจกลางของทวีปเอเชีย ขนาบด้วยประเทศจีนและอินเดีย ภูมิประเทศของทิเบตเป็นที่ราบสูงเหนือระดับน้ำทะเลจนได้ชื่อว่าเป็นหลังคาของโลก ทิเบตมีอากาศแห้งและ

หนาวเย็น มีภูเขาสูงชันปกคลุมด้วยหิมะตลอดปีและเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำลำธารหลายสาย รวมทั้งแม่น้ำโขงที่ไหลลงมาจากทางของทวีปเอเชียได้

ชาวทิเบตมีวัฒนธรรมประเพณีที่ผูกติดกับคติความเชื่อของศาสนาพุทธนิกายวัชรยาน ซึ่งสอนเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด หลังจากตายไปแล้ว วิญญาณจะออกจากร่างเพื่อแสวงหาการจุติในภพชาติใหม่ ดังนั้น ชาวทิเบตจึงมีประเพณีการจัดศพแบบไม่ให้มีอะไรเหลือเพื่อมิให้วิญญาณของผู้ตายเกิดความหวั่งกังวลในการเดินทางสู่โลกหน้า พิธีดังกล่าว เรียกว่า พิธีศพสู่ฟากฟ้า (sky burial) ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของวัฒนธรรมทิเบต

ชาวทิเบตได้รับการอบรมสั่งสอนโดยคหิของพุทธศาสนาว่า เมื่อการเกิดเป็นเรื่องธรรมดา การตายก็เป็นเรื่องธรรมดามากกว่า เมื่อคนในครอบครัวจากไป ความเศร้าโศกเสียย่อมเกิดขึ้นธรรมดา แต่ท้ายที่สุด ก็ต้องยอมปล่อยวาง มอบศพของคนที่คุณรักแก่ “คอมเด” เพื่อนำไปประกอบพิธีกรรมตามประเพณีที่สืบทอดกันมานับพันปี

ควรเพิ่มเติมด้วยว่า พิธีศพสู่ฟากฟ้า เป็นพิธีสำหรับคนทั่วไป ยกเว้นเด็กที่มีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี สตรีมีครรภ์และคนที่ตายด้วยอุบัติเหตุ ส่วนการฝังในเจดีย์หรือการเผา จะเป็นพิธีกรรมที่สงวนไว้สำหรับลามะหรือนักบวชที่มีตำแหน่งสูงเท่านั้น

สถานที่จัดพิธีศพสู่ฟากฟ้า มักเป็นสถานที่ที่อยู่ในความดูแลของวัด หรือบนภูเขาสูงดังที่ปรากฏในภาพ ความจริงพิธีกรรมดังกล่าวนี้จะไม่อนุญาตให้บุคคลภายนอกเข้าร่วมหากไม่ได้รับเชิญจากญาติของผู้ตาย แต่ภาพเหตุการณ์เฉพาะทางวัฒนธรรมเหล่านี้ก็เล็ดลอดออกสู่สายตาคนภายนอกเสมอ เนื่องจากมีเครื่องบินที่ภาพและเครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัยมากขึ้น เราจึงมีโอกาสดูได้เรียนรู้ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะเหล่านี้

พิธีศพเริ่มต้นด้วยการนำศพมาห่อหุ้มด้วยผ้าขาว วางศพไว้ที่มุมใดมุมหนึ่งของห้องและมีลามะมาสดเพื่อปลดปล่อยวิญญาณออกจากร่าง ส่วนญาติมิตรและแขกที่มาร่วมงานจะนำเบียร์ ไวน์ เนยแผ่น และรูปหอมมาเช่นไหว้ บางครั้งจะมีห่อเงินและกระดาษเขียนคำไว้อาลัยแก่ผู้ตายด้วย พิธีกรรมที่บ้านจะกินเวลาประมาณ ๓-๕ วัน หลังจากนั้น ญาติจะมอบศพให้คอมเดเพื่อลำเลียงไปยังสถานที่ที่จัดไว้ การลำเลียงศพอาจใช้วิธีการแบกสะพายขึ้นหลังโดยชายฉกรรจ์ที่มีร่างกายแข็งแรงหรือลำเลียงด้วยยานพาหนะดังที่เห็นในภาพ โดยมีสมาชิกในครอบครัวเดินตามไปส่งถึงที่ แต่เมื่อถึงเวลาชำแหละศพ คนในครอบครัวเพียงคนเดียวเท่านั้นที่ได้รับอนุญาตให้อยู่ในพิธีได้

คอมเด คือลามะผู้มีหน้าที่จัดการกับศพ จะเรียกว่าสัปเหร่อโดยเทียบเคียงกับประเพณีไทยก็ยังได้ เมื่อถึงสถานที่ทำศพ คอมเดจะวางศพลงบนลานหิน หรือพื้นหญ้าพร้อมก่อกองไฟขึ้นโดยใช้กิ่งสนเป็นเชื้อเพลิงนับว่าเป็นสังัญญาณให้ฝูงนกแร้งเตรียมตัวเข้ามาจัดการกับอาหารมื้อใหญ่ หลังจากนั้น จะโปรยเศษขนม “ซัมปะ” ลงบนกองเพลิง พร้อมกับคลี่ผ้าขาวที่ห่อศพจนเปลือยเปล่า ตัดเชือกที่มัดแขนมัดขาศพให้ขาด ใช้มีดคมๆกรีดศพเป็นริ้วๆเพื่อให้ง่ายต่อการจิกทิ้งของฝูงแร้งที่มาช่วยกำจัดศพ ในขณะที่กรีด คอมเดอีกคนจะช่วยขับไล่ฝูงแร้งมิให้เข้ามายุ่มย่ามก่อนเวลาอันควร สำหรับแร้งที่รู้งาน จะให้ความร่วมมืออย่างง่าย รอคอยเวลาด้วยความใจเย็น ก่อนจะได้รับสัญญาณจากคอมเดให้เข้าไปจัดการได้ตามสบาย โดยมีกรีดจะถอยออกมานั่งดูอยู่ห่างๆรอเวลาเข้าไปจัดการกับศพ

รอบสอง คือเก็บเศษเนื้อ กระดูก รวมทั้งกะโหลกศีรษะที่แรงเคี้ยวกลืนไม่ไหวมาทูลให้ละเอียดคลุกกับเศษผงขนมขมขัปะแล้วปล่อยให้แรงเข้ามาจัดการจนหมดสิ้น หากมีเศษเนื้อ เศษกระดูกตกค้างเพราะแรงกินไม่หมด คอมเดจะนำมาเผาจนกลายเป็นจี๋เถ่าก่อนจะโปรยไปรอบๆ โดยไม่ให้มีอะไรเหลือแม้เพียงเล็กน้อย

แรงมีบทบาทสำคัญในพิธีศพ ชาวทิเบตให้ความหมายว่า แรงมีฐานะเทียบเท่าเทพบุตรและเทพธิดาบนท้องฟ้าผู้นำดวงวิญญาณของผู้ตายขึ้นสู่สวรรค์ ความเชื่อนี้อาจมาจากการสังเกตอุปนิสัยของแรงที่ไม่มาสัตว์กินเป็นอาหารยกเว้นสัตว์ที่ตายเท่านั้น เหตุผลอีกประการหนึ่งคือ ชาวทิเบตไม่เคยเห็นแรงนอนตายบนพื้นเลย นกแรงที่แก่ตัว จะบินขึ้นไปบนท้องฟ้าจนกระทั่งถูกแดดเผาเป็นจุล นอกจากนี้ วัฒนธรรมความเชื่อของชาวทิเบตยังอธิบายอีกว่า การอุทิศซากศพให้แรงกิน เป็นการให้ทานสูงสุดเป็นครั้งสุดท้าย พระพุทธเจ้าเมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นโพธิสัตว์ก็เคยเจอนเนื้อตัวเองเพื่อให้ทานแก่พญาเหยี่ยวเพื่อแลกกับชีวิตนกพิราบที่กำลังจะถูกเหยี่ยวจับกินเป็นอาหาร อีกตำนานหนึ่งที่เล่าสืบทอดต่อกันมากกว่าสองพันปี กล่าวว่า เจ้าชายผู้ปกครองดินแดนทิเบต ก่อนออกรบทัพจับศึก พระองค์ได้สั่งเสียบกับคนใกล้ชิดว่า หากพระองค์รบแพ้ในสงครามและสิ้นพระชนม์ลง ให้นำร่างของพระองค์ไปเป็นอาหารแก่นกการวมทั้งสัตว์ป่าทั้งหลายเพื่อให้พวกเขามีชีวิตต่อไป และชาวทิเบตได้ยึดถือเป็นแบบอย่างสืบต่อกันมา

วัฒนธรรมเป็นแนวทางปฏิบัติภายใต้เงื่อนไขและบริบทของคนเฉพาะกลุ่ม โดยปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม โลกทรรศน์ความเชื่อทางศาสนาที่ฝังรากลึกในระบบวัฒนธรรมนั้นๆ มีบทบาทอย่างสำคัญในการกำหนดแบบแผนของประเพณี พิธีกรรมขึ้นมา ในบริบทของคนทิเบตก็เช่นเดียวกัน ไม่มีเหตุผลใดเลยที่คนในวัฒนธรรมอื่นจะไปมองพิธีกรรมเกี่ยวกับศพของชาวทิเบตว่าเป็นของต่ำช้า โหดร้ายทารุณและไม่ให้เกียรติแก่ผู้ตาย เพราะเหตุนี้ ไม่ใช่เหตุผลทางวัฒนธรรมของชาวทิเบต แต่เป็นเหตุผลของเราเองที่มีวิธีปฏิบัติต่อศพอีกแบบหนึ่ง

เหตุผลในทางความเชื่อและโลกทรรศน์ ได้กล่าวไว้ในตอนต้นว่า เป็นเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับคำสอนเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด การตายหมายถึงวิญญาณได้สละร่างกายที่ทรุดโทรมหมดสภาพใช้งานเพื่อไปแสวงหาการจุติในภพภูมิใหม่ โดยญาติมิตรที่อยู่เบื้องหลังช่วยกำจัดร่างแบบไม่ให้หลงเหลือให้ดวงวิญญาณของผู้ตายหวนหน้าพะวงหลัง ทำให้ชาวทิเบต ไม่เลือกจัดการกับศพด้วยวิธีการอื่น เช่น เผาให้หมดไหม้เป็นจุล เหมือนชาวพุทธทางเอเชียใต้ คำอธิบายที่เป็นเหตุเป็นผลพอฟังได้คือ ไม่พินอาจเป็นของหายาก โดยดูจากภูมิประเทศที่เป็นภูเขา มีเพียงหญ้าสีเขียว ปราศจากต้นไม้ใหญ่ การจัดการศพด้วยวิธีเผา จึงเป็นภาระที่มีต้นทุนสูง พิธีศพแบบเผาจึงสงวนไว้เฉพาะนักบวชที่มีสถานะสังคมสูงเป็นพิเศษเท่านั้น

เรื่องราวทางวัฒนธรรมของชนชาติใดก็ตาม จึงมีเหตุผลของตัวเองกำกับอยู่เสมอ คนภายนอกจึงควรหลีกเลี่ยงการใช้กรอบการตัดสินของตัวเองเพื่อตัดสินปฏิบัติการทางวัฒนธรรมของคนอื่น การเรียนรู้ด้วยใจที่เปิดกว้าง เปิดรับเหตุผลของคนอื่น จะทำให้เราเข้าใจคนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างจากเราได้ดียิ่งขึ้น

เนื้อเรื่องที่ 8

ข้ออ้างเชิงปรัชญาในการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

(Philosophical Justification for the Use of PAR

(Participatory Action Research)

หลักการและเหตุผล

มีงานวิจัยที่ทำได้ดีและมีประโยชน์สูงในมหาวิทยาลัยไทย โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคและจังหวัด เป็นงานวิจัยที่สร้างการลงมือทำพร้อมกันกับ “ผู้ถูกวิจัย” คือผู้มีส่วนได้เสียต่างๆ (multi-stakeholders) ในพื้นที่ท้องถิ่นที่มีปัญหาการดำรงชีพอย่างพอเพียง เท่าเทียมตามสิทธิและอย่างยั่งยืนถึงลูกหลาน แต่มักถูกให้ค่าจากนักวิจัยกระแสหลัก และเน้นอนยอมรวมถึง บรรณาธิการวารสาร และผู้เชี่ยวชาญรับเชิญให้ประเมินบทความประเภทนี้ นักวิจัย PAR เอง เท่าที่ผู้เขียนประสบมา ไม่ให้น้ำหนักและคุณค่าของการใช้ฐานคิดทางปรัชญา (Philosophical justification) เป็นฐานยืนยัน ความเหมาะสม ถูกต้องตามที่ควรเป็นในความเห็นของผู้ที่เน้น การลงมือทำ (action) ในปัญหาที่เกิดขึ้นซ้ำซาก และหมักหมมทับซ้อนจากสภาพสังคม เศรษฐกิจการเมือง การปกครอง ในบริบทของประเทศ ที่ “เจริญแต่ไม่พัฒนา” เช่น ปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสวัสดิการและทรัพยากรของรัฐ ของประชาชน กลุ่มที่ด้อยโอกาส อย่าง เด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้หญิง ชนกลุ่มน้อย และอื่นๆ เป็นต้น

ในช่วงการอบรมสำหรับเนื้อหาวิชานี้ จึงออกแบบเพื่อสร้างคุณค่าและความเชื่อถือ ในทางวิชาการ ให้แก่นักวิจัยหรือบทความทางวิชาการ ที่เน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

กระบวนการ การบรรยาย ผสมกับการลงมือปฏิบัติการในคอนท่าย

อุปกรณ์และสื่อประกอบ

- PPT slide presentation + LCD projector
- Note book และ internet access สำหรับแต่ละคน หรือ แต่ละกลุ่ม

ระยะเวลา 1.30 ชั่วโมง

วัตถุประสงค์

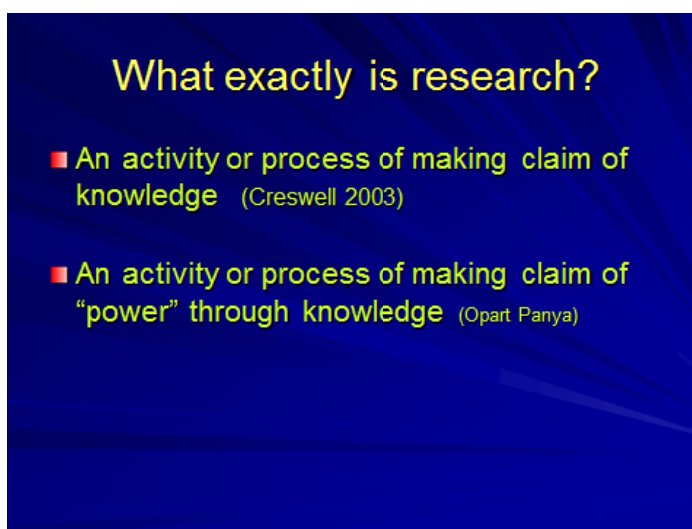
เมื่อนักวิจัยผ่านกระบวนการใน session นี้แล้ว จะเกิดทักษะและความสามารถ ดังนี้

1. รู้หลักปรัชญาที่ว่าด้วยเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) อย่างลุ่มลึก

- เขียนหัวข้อ “วิธีวิทยา” (Research Methodology) ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research --PAR) ได้อย่างเหมาะสมน่าเชื่อถือ ในทางวิชาการเกิดทักษะในการแสดงการวิพากษ์และถกเถียง ในเรื่องระเบียบวิธีวิจัย ในระดับสากลได้

กระบวนการ

- วิทยาการทบทวน ปรัชญาการสร้างความรู้และหาความจริง หรือ “ญาณวิทยา” (Epistemology) โดยใช้ Power Point slides ที่เตรียมมา ดังนี้

- เมื่อได้ โจทย์วิจัยที่คมชัดแล้ว ซึ่งหมายความว่า “ต่อไปนี่ ฉันจะสร้างกิจกรรมเพื่อให้ได้ความรู้ ที่ฉันสามารถอ้างอิงได้” (ตามคำนิยามของ Creswell 2003) ในการที่อ้างอิง (หรือหลังฟังผาแว) ก็คือการ บอกที่อื่นในมิติทางปรัชญาของการวิจัยหรือสร้างความรู้ว่า “ฉันเชื่อในปรัชญาอันใดของฉัน” กล่าวคือ มีงานวิจัยอยู่หลายประเภท แต่ที่ใช้กันอยู่ให้นิยามตามวิธีวิจัย คือ ประเภทงานวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) ที่เน้นสถิติเป็นตัวชี้บอกความถูกต้องแม่นยำตรง และ (qualitative research) ประเภทงานวิจัยเชิงคุณภาพ ที่เน้นงานวิจัยเชิงลึก ด้วยการสังเกต การมีส่วนร่วม และการเข้าใจบริบททางวัฒนธรรมของชุมชนที่ถูกวิจัย ต่อมาหลังยุคพัฒนา มา ได้เกิดประเภทที่ 3 ออกมา เรียกกันว่า PAR เป็นวิจัยที่เน้นการปฏิบัติโดยมีส่วนร่วมของผู้ถูกวิจัยไปพร้อมด้วยกัน ไม่ต้องรอให้ผลวิจัยออกมาก่อน (ซึ่งอาจใช้เวลานาน นานจนสถานการณ์หลายอย่างในชุมชนเปลี่ยนไปจากเดิม)

3. จุดยืนในมิติทางปรัชญาของผู้วิจัย PAR ก็คือ “การลงมือทำ” เป็น actionist ที่ไม่ต้องการเข้าไปในชุมชนที่ทำวิจัย ในฐานะ “ผู้รู้” และ “เชี่ยวชาญ” กว่า การทำตัวเป็น “ผู้อื่น” ของนักวิจัย มีผลต่อความเป็นจริงของการให้ข้อมูลของชาวบ้าน (เพราะชาวบ้านที่ไหนๆ ต่างก็ “อ่าน” นักวิจัยทั้งนั้น ก่อนที่จะร่วมมือในการให้ข้อมูล) ดังนั้น การบอกกับผู้อ่านว่า ตำแหน่งที่ยืนในมิติปรัชญาของผู้วิจัยคืออะไร อยู่ตรงไหน ทำให้ความสงสัยคลางแคลงใจ ในด้านข้อมูล ของผู้อ่าน คลายไป ส่วนจะเชื่อหรือไม่เชื่ออยู่ที่ การอธิบายเครื่องมือวิจัยเก็บและวิเคราะห์ อย่างสมเหตุสมผล
4. วิทยาการให้ผู้เข้าแต่ละคน เข้าค้นหา จาก digital data base โดยมี key words ดังนี้ i) participatory action research, ii) ethnography, iii) postmodernity, iv) grounded theory ให้เปรียบเทียบ philosophical positioning และศึกษาวิธีการ ที่ใช้ ในการเลือกประชากรศึกษา การเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลของแต่ละ สำนักวิธีวิจัย เสร็จแล้ว ให้แต่ละคน นำเสนอสู่กลุ่มใหญ่ เปิดโอกาสให้มีการอภิปราย ถกเถียง
5. สุดท้าย ให้แต่ละคน เขียน section ของ methodology ในงานของตัวเอง แล้วแลกเปลี่ยน สลับกัน วิพากษ์และเสนอแนะต่อกัน

การพลิกแพลงกิจกรรม(Variation)

อาจเริ่มต้นด้วยข้อ (3) โดยให้สืบค้น จาก key words ที่กำหนดไว้ โดยยังไม่ต้อง อธิบาย แต่ต้องการให้ผู้เข้าอบรมลองผิทดลองดู เป็นการเรียนรู้อย่างธรรมชาติ เหมือนการหัดขับขีจักรยาน แล้วในตอนท้าย วิทยาการค่อยสรุป ด้วยการบรรยายในข้อ (2)

เนื้อเรื่องที่ 9

พัฒนา “ตาเหยี่ยว” ตำรวจกระแสโลกาวิวัฒน์:

แนวคิดเชิงกระบวนระบบ (System Thinking Approach)

หลักการและเหตุผล

การเป็นนักวิจัยไทย เขียนเรื่องไทยๆ กรณีตัวอย่างไทยๆ จะหาวารสารนานาชาติที่พร้อมจะรับบทความไปตีพิมพ์ ไม่ถนัดนัก นอกเสียจากว่า เรื่องจากสังคมประเทศไทยนั้นสะท้อนให้เห็นประเด็นปัญหาระดับโลก กล่าวคือ ต้องมีการยกประเด็นปัญหาที่นักวิจัยได้ทำในประเทศไทย ตามภูมิภาคต่างๆ แม้แต่จะเป็นหมู่บ้าน มุมขอบประเทศจุดใดจุดหนึ่ง ขึ้นมาถกเถียง ขมวดปมปัญหาถึงขั้น “จันเกลียว” ในไทย ให้เห็นความเชื่อมโยงกับปัญหาที่เกิดขึ้นทั่วโลก ยังมีการ “จันเกลียว” ให้เห็นความรุนแรงและเร่งด่วนของการแก้ปัญหา ยังเป็นการดี ความเชื่อมโยงจาก Local ถึง Global หรือในทางกลับกัน เราเรียกเป็นคำทางวิชาการว่า การ conceptualize ปัญหา ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะเป็น “เส้นทาง” ที่ถูกที่ควรของการทำงานวิจัย เมื่อต้นทางดี เหมือนติดกระดุมเม็ดแรกถูก เม็ดต่อมาย่อมถูก กล่าวคือ ในตอน “ปลายน้ำ” คือการเขียนบทความในวารสารวิชาการระดับนานาชาติ ย่อมง่ายและมีโอกาสยอมรับถูกตีพิมพ์สูง

“เส้นทาง” ที่ว่านี้ก็คือ การทำความเข้าใจประเด็นปัญหาที่โลกโดยรวมต่างเผชิญอยู่ ณ ปัจจุบัน และที่อาจจะเกิดในอนาคต ถ้ามารู้เหล่านี้นี้ได้มาจากไหน คำตอบก็คือ การที่นักวิจัยได้เข้าร่วมประชุมสัมมนาวิชาการทั้งในและต่างประเทศบ่อยๆ และจะดียิ่งหากได้มีโอกาสเสนองานของตนเองบนเวที ประการต่อมาก็คือ การทำงานวิจัยเรื่องที่นักวิจัยมีความชอบและความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างต่อเนื่องชนิด “กัดไม่ปล่อย” แล้วจะรู้ว่า ความเคลื่อนไหวในด้านองค์ความรู้ที่ว่่านั้น ได้เคลื่อนไปในทิศทางไหน อย่างไร การอบรมใน Session นี้ เป็นการให้นักวิจัยได้ เปิดโลกทัศน์ให้กว้าง มองเห็นโลกเป็น “หนึ่งเดียว” แล้วจะสามารถเห็น ประเด็นปัญหาอย่างเป็นระบบ พร้อมที่จะให้นักวิจัยเลือกได้ตามความถนัด

วัตถุประสงค์

เมื่อผ่านกิจกรรมนี้แล้ว ผู้เข้าอบรมจะสามารถ

1. สามารถจินตนาการมองเห็นโลกทั้งใบ (ความเป็นหนึ่งหน่วยคิด)
2. จับกระแสของแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงระดับโลก
3. คาดการณ์ผลกระทบใหญ่ๆ เหล่านั้น ที่จะมีต่อสังคมไทยโดยรวม
4. เชื่อมโยงประเด็นปัญหาระดับท้องถิ่นของไทยต่อประเด็นตัวอย่างของวาระโลกได้

กิจกรรม

การบรรยาย การถาม-ตอบการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์

อุปกรณ์และสื่อประกอบ

- PPP slide presentation
- LCD projector
- Handout sheets

เวลา 30-40 นาที

กระบวนการ

1. วิทยากรบรรยาย

1. ความยากจน หนี้สิน (Poverty)

- คนด้อยโอกาส และคนชายขอบ (Disadvantaged and Marginalized)
- ผู้หญิง
- เกษตรกร
- คนพิการ สูงอายุ
- ผู้ใช้แรงงานและต่างชาติ
- ชนกลุ่มน้อย

2. ความมั่นคงด้านอาหาร ของชุมชนท้องถิ่น (Food Security):

- มีอาหารกินอิ่มหน้า (Availability)
- สิทธิในการเข้าถึงแหล่งอาหาร (Accessibility)
- อาหารปลอดภัย (Safety)

3. พลังงานทางเลือก (Alternative Energy)

- แหล่งพลังงานธรรมชาติ
- “นวัตกรรม”การบริหารจัดการ อย่างใหม่ ในการอนุรักษ์พลังงาน ระดับชุมชน

4. แหล่งน้ำ (IWRM—Integrated Water Resource Development)

- “นวัตกรรม”การบริหารจัดการแหล่งน้ำ (บูรณาการป่า เขา วิถีชีวิตชาวบ้าน การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ฯลฯ)
- ความขัดแย้ง จากการแย่งชิงน้ำ
- ชาวบ้าน VS ชาวบ้าน
- ชาวบ้าน VS รัฐ
- ภาคเกษตร VS อุตสาหกรรม

5. การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (Sustainable Tourism)

- เชิงนิเวศ (Low-Carbon Tourism)

- การท่องเที่ยวระดับชุมชน (Community-based Tourism)
- การท่องเที่ยวที่ชาวบ้านเป็นผู้ประกอบการ (Community-managed Tourism)

6. นวัตกรรมการเรียนการสอน(Pedagogy Innovation)

คำใหญ่ที่เริ่มโผล่

- Community-based Natural Resource Management – CBNRM
- Sufficient Economy/ Creative Economy
- The Learning Organization
- Knowledge-based Management
- Biodiversity and Health
- Bioprospectus – Biopiracy
- Participation and Partnership Engagement
- Community Empowerment
- Pedagogy (Education: teaching and learning)

ทางการพลิกแพลงกิจกรรม (Variation)

บทเรียนนี้ อาจผ่านกิจกรรมที่มีการปฏิบัติ ด้วยการค้นคว้าจากประเด็นปัญหาจริง ณ ปัจจุบัน โดนเน้น ที่ประเด็น ความเชื่อมโยง ระหว่างกระแสการเปลี่ยนแปลงระดับโลก กัลผลกระทบที่จะเกิด ในประเทศไทย โดยเฉพาะ ชุมชนชนบทห่างไกล ทั้งนี้เเม่จากการที่ วิทยากร เตรียมตั้งโจทย์คำถาม ให้ครอบคลุมประเด็นปัญหาใหญ่ ได้แก่ ประเด็น เศรษฐกิจ วิถีชีวิต การเมือง สิ่งแวดล้อม และสังคม เช่น ผลกระทบของสิ่งแวดล้อม (โลกร้อนขึ้น) ต่อ ความมั่นคงอาหาร ต่อ ความเสี่ยงเรือ เชื้อโรค ฯลฯ ผลกระทบของ การตกลงการค้าเสรีระหว่างประเทศ ยุโรป ต่อ การเกษตรประเทศไทย ฯลฯ เสร็จแล้ว แบ่งเป็นกลุ่มๆละ 4-5 คน ทำการค้นคว้าจาก international journal ทาง internet แล้วนำมาสรุป ให้ผู้เข้าอบรมทุกคนได้รับรู้

เนื้อเรื่องที่ 10

บรรณาธิการทั้งหลายต้องการอะไร? (What do Editors Want to See?)

หลักการและเหตุผล

การเขียนบทความวิชาการ ผู้เขียน หรือนักวิจัยควรมีผู้อ่านในจินตนาการหลัก (imagined readers) ไว้ในเบื้องหน้าในขณะเวลาเขียนคนแรกๆหรือกลุ่มแรกๆ คือ บรรณาธิการ และผู้เชี่ยวชาญประจำสาขา ที่จะถูกเชิญให้อ่านและประเมินว่าควรได้รับตีพิมพ์หรือไม่ หรือว่า หากต้องปรับปรุง จะต้องทำอะไรบ้าง การที่ได้รู้ ได้ยิน ได้ฟังเป็นตัวอย่างว่า คนกลุ่มนี้เขามีวิธีคัดกรองและประเมินร่างบทความ ในเบื้องต้นอย่างไร

กิจกรรม การบรรยาย ลงมือเขียน และ ถาม-ตอบ

อุปกรณ์/สื่อช่วยให้เข้าใจ

- LCD project และ PowerPoint Presentation
- เรื่องราวจากประสบการณ์จริง
- ข้อเขียน (ถ้ามี) หรือตัวอย่างบทความ

เวลา 120 นาที

วัตถุประสงค์

เมื่อนักวิจัยที่มีรายงานฉบับสมบูรณ์อยู่ในมือแล้ว และเมื่อได้ผ่าน session นี้แล้ว จะเกิดทักษะและมีความสามารถ ดังต่อไปนี้

1. รู้ว่าบรรณาธิการทั่วไปในวารสารวิชาการและผู้เชี่ยวชาญพิเศษที่จะอ่านบทความ ต้องการเห็นอะไรบ้างและใช้อะไรเป็นตัวตัดสินใจ ที่จะพิจารณาขอรับบทความไว้ตีพิมพ์
2. ปรับชื่อเรื่อง การสร้าง key words ให้เข้ากับขอบเขต (scope) ครอบคลุมเนื้อหาของวารสารทั่วไป
3. ลงมือร่างบทคัดย่อและการวางหัวข้อโครงร่างบทความ

กระบวนการ

วิทยากร (รับเชิญ) ฉายภาพ slides นำเสนอ หัวข้อสำคัญ ที่บรรณาธิการและผู้เชี่ยวชาญประจำสาขาต้องการเห็นบทความที่ส่งไปให้พิจารณาและพร้อมที่จะรับไว้เพื่อพิจารณา ประกอบด้วยสิ่งต่าง ดังนี้ (ตัวอย่างจากประสบการณ์จริงของ รศ.ดร. วัชนีพร เสริมฐศักดิ์โก, วิทยากรรับเชิญซึ่งมีประสบการณ์อ่านและประเมิน (reviewer) และ คณะกรรมการบรรณาธิการประจำ (editorial board) ของ วารสารวิชาการนานาชาติหลายเล่ม

- Does the subject of the manuscript fall within the scope of the journal?
(เนื้อหาของบทความต้นฉบับอยู่ในขอบเขตเนื้อหาวิชาของวารสารนั้นๆ หรือไม่?)

- Is this a new and original contribution? (An old model applied on a new case study is not considered a new an original contribution)
(สิ่งที่บทความนี้ให้ นั่น เป็นชุดความรู้ใหม่ หรือไม่ก็ เป็นสิ่งที่นำเสนอใหม่ (การประยุกต์ใช้รูปแบบหรือกรอบแนวคิดเดิม ต่อกรณีศึกษาอันใหม่ ไม่ถือว่าเป็นการนำเสนอสิ่งใหม่)
- Are the results of sufficiently high impact and global relevance for publication in an international journal?
(ข้อค้นพบและผลการวิจัย มีผลกระทบสูงและสะท้อนให้เห็นประเด็นระดับโลก ควรที่จะถูกตีพิมพ์โดยวารสารนานาชาติ หรือไม่?)
- Are the interpretation and conclusion sound, justified by data, and consistent with the objectives?
(การวิเคราะห์ตีความข้อมูล “ฟังขึ้น” หรือไม่ เชื่อได้โดยข้อมูลสนับสนุนหรือไม่ และสุดท้ายเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่?)
- Is the organization of the article satisfactory?
(การเรียบเรียงเนื้อหาของบทความเป็นที่น่าพอใจหรือไม่?)
- Is the quality of the English (used) satisfactory?
(คุณภาพของภาษาอังกฤษ น่าพอใจหรือไม่?)
- Is the length of the manuscript appropriate to the content?
(ความยาวของบทความต้นฉบับ เหมาะสมกับเนื้อหาหรือไม่?)
- Does the title of the manuscript clearly describe the article?
(ชื่อบทความสะท้อนเรื่องทั้งหมดในบทความหรือไม่?)
- Does the abstract reflect the content of the article?
(บทคัดย่อสะท้อนให้เห็นเนื้อหาสาระของบทความหรือไม่?)
- Are appropriate keywords provided?
(ในบทความมีส่วนใดที่รวบรวมบอก คำนิยามหลักๆ (key words))
- Does the introduction describe what the author hoped to achieved accurately and clearly state the problem being investigated?
(ในบทนำนั้น ได้มีการอธิบายสิ่งที่ผู้เขียนต้องการบรรลุวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน หรือไม่?)
- Does the author accurately explain how the data was collected? Is the design suitable for answering the question posed?
(ผู้เขียนได้อธิบายอย่างถูกต้องหรือไม่ว่า ข้อมูลที่นำเสนอ นั้น เก็บมาได้อย่างไร? การออกแบบวิธีวิจัยเหมาะสมกับการตอบคำถามวิจัยที่ตั้งไว้หรือไม่?)
- Are the results clearly presented?
(ผลการวิจัยได้นำเสนออย่างชัดเจน หรือไม่?)
- Is an appropriate statistical treatment of the result given?

การนำสถิติมาใช้ยืนยันคำตอบ เหมาะสมหรือไม่?)

- Are the references adequate for the subject and the length of the manuscript?
(บรรณานุกรมเพียงพอกับเนื้อหาและความยาวของบทความหรือไม่?)

1. ต่อไป วิทยากร อธิบายถึงลำดับขั้นตอน ของการพิจารณา ว่าบทความต้นฉบับนั้นจะได้รับการไว้พิมพ์หรือไม่ ดังนี้

- Accept without changes
(ยอมรับโดยไม่ต้องมีการแก้ไขใดๆ)
- Minor revision
(ยอมรับ แต่ต้องมีการแก้ไขเล็กน้อย)
- Moderate revision
(ยอมรับแต่ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมพอสมควร)
- Major revision
(ยอมรับไว้แต่ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขอย่างมาก)
- Reject
(ปฏิเสธ)

เนื้อเรื่องที่ 11

การสร้างบรรณทัศน์ (Bibliography Annotation) :

การเชื่อมโยงประเด็นท้องถิ่นสู่ระดับโลก

หลักการและเหตุผล

โดยทั่วไป การวิจัยมักเริ่มต้นด้วยการกำหนดปัญหา ซึ่งเป็นเสมือนหมอที่ตรวจหาอาการผิดปกติ แล้วการออกแบบและสร้างกระบวนการวิจัยก็คือความพยายาม “จ่ายยา” หรือหาคำตอบให้กับคำถามนั้น แต่มีอีกวิธีหนึ่งคือก่อนที่แม่ครัวหรือพ่อครัวจะทำอาหารให้ครอบครัวใหญ่รับประทาน ท่านมักสำรวจสิ่งที่มีอยู่ในสต็อก (ในครัว ในสวน) เสียก่อนว่ามีอะไรบ้าง แล้วจึงจินตนาการและกำหนดรายการอาหารว่าจะทำอะไร ในทำนองเดียวกัน นักวิจัย จะได้คำถามหลัก (key questions) และโจทย์วิจัยที่ดีและเหมาะสมนั้น นักวิจัยควรสำรวจชุดความรู้ในประเด็นปัญหาที่สังคมโลก รวมทั้งประเทศไทย กำลังเผชิญอยู่ ว่ามีอะไรบ้าง มีความหนักหน่วงระดับไหนอย่างไร และที่สำคัญ คือการมองให้เห็นสิ่งดีๆ สิ่งที่จะนำโอกาสมาพัฒนาให้เป็นประโยชน์ต่อ กลุ่มคน และ

มวฒนุษย์กลุ่มอื่นๆ ต่อไป ไม่จำเป็นต้องมองแต่ปัญหาเสมอไป บางครั้ง การได้ตัวอย่างดีๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จ ก็สามารถพัฒนาให้เป็นงานวิจัยที่ดีและมีประโยชน์ได้

เครื่องมือที่สำคัญและมีประโยชน์ในการช่วยจับประเด็น ช่วยค้นคว้าในเบื้องต้น คือ การทำ “บรรณานิติทัศน์” (annotated bibliography) การออกแบบ session นี้ เพื่อการนี้โดยเฉพาะ

กิจกรรม

การลงมือค้นคว้าแหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ การทำงานเป็นทีม การรวบรวมเข้าสู่รูปแบบของบรรณานิติทรรศน์

อุปกรณ์

- Notebook computer
- internet access (Wireless หรือ LAN)
- Printer
- จอภาพและ LCD

ระยะเวลา 3 ชั่วโมง

วัตถุประสงค์

เมื่อผู้เข้าอบรมผ่าน กระบวนการต่อไปนี้แล้ว จะเกิดทักษะและความสามารถ ดังต่อไปนี้

1. ทราบการค้นคว้าและหาประเด็นปัญหาที่จะนำมาสู่การตั้งโจทย์วิจัย อย่างมีระบบและมีขั้นตอน
2. กำหนดหาช่องว่างของความรู้ (gap of knowledge) ที่ยังไม่สมบูรณ์ เพื่อมาชี้เป้า หรืออ้างอิงถึงความสำคัญของปัญหา/ประเด็นการวิจัย
3. สร้างทางเลือกในการกำหนดหัวข้อและขอบเขตเนื้อหาการวิจัยการสร้าง Database เพื่อรวบรวมรายการแหล่งข้อมูลที่น่ามาอ้างอิง

กระบวนการ

1. วิทยากร ทบทวนประเด็น/ปัญหา/วาระ/กระแสโลกและในประเทศ ที่ได้นำเสนอไปแล้ว ใน session ก่อนหน้านี้ (เช่นปัญหา ความมั่นคงทางอาหาร มหันตภัยทางธรรมชาติ การสร้างและจัดการความรู้)
2. วิทยากรสาธิตการค้นหา บทความตีพิมพ์ในวารสารนานาชาติที่ตีพิมพ์ในรูปแบบ digital electronic โดย ใส่ key words ตามประเด็นปัญหาข้างต้น และ search หาบทความ และชื่อวารสารที่ตีพิมพ์เสร็จแล้วเลือกบางชิ้นเพื่อมาเป็นกรณีศึกษา โดยเน้นในระยนี้ เพียงที่ Abstract หรือ Conclusion เพื่อให้ได้ภาพหยาบๆ กว้างๆ ของประเด็นปัญหาเท่านั้น ยังไม่ศึกษารายละเอียด เช่น ชื่อผู้เขียน

ปีที่พิมพ์ ประเทศที่ทำวิจัย โจทย์คำถามวิจัย กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาอ้างอิง และสุดท้ายคือ ชื่อรูป/ชื่อค้นพบหรือ ข้อถกเถียงใหม่ (new debates)

3. วิทยากร จัดเรียบเรียง เขียนให้เป็นภาษาของตนเองใหม่ (เพื่อประโยชน์ของการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ) อย่างน้อยให้เป็น format คงที่ ดังตัวอย่างเหล่านี้

ตัวอย่างที่ 1

Kawagley, Angayqaq Oscar. et al. (1998). “The Indigenous Worldview of Yupiaq: Its Scientific Nature and Relevance to the Practice and Teaching of Science,” **Journal of Research in Science Teaching** 35, 2: 133-144.

This paper focuses on the indigenous worldview of Yupiaq. Authors raise question that is science an invention of European thought, or have legitimate scientific bodies of knowledge and scientific ways of thinking emerged separately in other cultures? And can indigenous knowledge systems contribute to contemporary science teaching? Here we describe evidence from the Yupiaq culture in southwestern Alaska which demonstrates a body of scientific knowledge and epistemology that differs from that of Western science. The authors contend that drawing from Yupiaq culture, knowledge, and epistemology can provide not only a more culturally relevant frame of reference for teaching science concepts to Yupiaq students, but also a potentially valuable context for more effectively addressing many of the recommendations of U.S. science education reform initiatives.

Keywords: indigenous worldview, practice and teaching in scientific, Yupiaq

ตัวอย่างที่ 2

โสฬส ศิริไสย์ และ ณรงค์ศักดิ์ จักรกร. 2550. “ความมั่นคงด้านอาหารของชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย: กรณีหมู่บ้านสะเนพ่องจังหวัดกาญจนบุรี”ใน วารสารนิเวศวิทยา ฉบับที่ 3 ปีที่ 8 หน้า 15-25.

“งานวิจัยข้ามศาสตร์ วัฒนธรรม โภชนาการ เกษตรกรรม ทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า ชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่ศึกษา มีศักยภาพในการใช้ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการมีอาหารกินอิ่มสมบูรณ์ จากการยืนยันด้วยข้อมูลทางโภชนาการ อย่างไรก็ตาม ภัยคุกคามความมั่นคงทางอาหารของชุมชนนี้ อยู่ที่ ความรู้และความเข้าการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสมัยใหม่ คือ การบูรณาการศาสตร์และการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ของหน่วยราชการได้แก่ อุทยานรักษาพันธุ์สัตว์ป่า”

คำนิยามสำคัญ: ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ภัยคุกคามความมั่นคงทางอาหาร
การบูรณาการศาสตร์

4. วิทยากร นำการอภิปรายในรายละเอียด ชี้ให้เห็น ประเด็นปัญหาวิจัย ประเทศที่ศึกษา ช่วงปีที่ศึกษา ขอบพบและข้อเสนอแนะในเชิงบริหาร พร้อมกับย้ำว่า การที่เราทำบรรณานิทัศน์ อย่างนี้ไว้มากๆ เป็น ร้อยขึ้น เมื่อเราอ่านทวนไปทวนมา ในสมองของเราจะเริ่ม จัดระบบความรู้จากการวิจัยเหล่านี้ ให้เห็นสภาวะของสังคมโลก สามารถมองเห็นประเด็น เช่น ความมั่นคงทางอาหารนั้น เป็นประเด็นของโลก ตัวอย่างในประเทศไทยที่ยกมา สามารถสะท้อนให้เห็นประเด็นของความมั่นคงฯ อยู่ที่ความจริงใจของหน่วยงานของรัฐ ที่จะร่วมกันสร้างการมีส่วนร่วมในการศึกษาและพัฒนา ให้ชุมชน “กินอิ่ม-นอนอุ่น” ได้อย่างยาวนานชั่วลูกหลาน นอกจากนั้นทั้งสองตัวอย่างได้นำเสนอ บทบาทของ “ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ว่ามีประโยชน์และมีความ “จริง” ในเชิงวิทยาศาสตร์ เมื่อผู้วิจัยได้ทำมากเข้า อ่านทวนไปทวนมา จะทำให้นักวิจัยเริ่มมองเห็น “ช่องว่าง” คือ Gap ของความรู้ที่ว่าด้วย food security ว่ามีความกว้างขวาง ตั้งแต่ มีพอกิน มีอาหารแหล่งธรรมชาติแต่เข้าไม่ถึง รวมทั้ง มีอาหารกินแต่ไม่ปลอดภัย เพราะสารเคมีตอนผลิตและตอนปรุงและขาย เป็นต้น เมื่อเป็นดังนี้ นักวิจัยสามารถตัดสินใจที่จะมุ่งไปที่ประเด็นใดประเด็นหนึ่ง แล้วเจาะลึกลงไปหา ช่องว่างความรู้ที่ยังมิได้ทำการวิจัยเลย ก็ได้
5. วิทยากร ตั้งคำถามให้ผู้เข้าอบรมได้ขบคิด ว่าทำไมจึงต้องเสียเวลาทำบรรณานิทัศน์ก่อน? คำตอบก็คือ ทำให้นักวิจัยเริ่มที่ “ต้นน้ำ” ได้เหมาะสม กล่าวคือ เป็นการวิจัยเพื่อเติมเต็มช่องว่างความรู้ ทำให้เป็นการวิจัยที่เป็นลักษณะบุกเบิกเป็นการคิดค้นในแนวทาง และจะได้รับความสนใจสูงจากบรรณาธิการวารสาร เมื่อวิจัยจบแล้ว การที่จะเขียนลงในวารสาร (คือทำ “ปลายน้ำ”) จะเป็นเรื่องที่ยั่งยืน เพราะต้นน้ำ ทำดีแล้ว
6. วิทยากร ให้ผู้เข้าอบรมนั่งนิ่งๆ ครุ่นคิด กับตนเอง ถึง ประเด็นปัญหาระดับโลกที่จะกระทบสังคมประเทศไทย และที่ตนเองมีความสนใจ มากจนละหวัชใจ จากนั้น ให้แต่ละคนสร้างบรรณานิทัศน์ในเรื่องนั้น มา โดยต้องสืบค้นแหล่งข้อมูล (บทความ) ไม่ต่ำกว่า 20 เรื่อง โดย ลงใน format ดังตัวอย่าง และ print out ออกมาแจกจ่ายกับเพื่อนสมาชิกทุกคน (ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง หรือกว่านั้น)
7. หลังจากผู้เข้าอบรมทุกคนทำเสร็จแล้วและได้รับ copy จากของสมาชิกทุกคนแล้ว วิทยากร แบ่งกลุ่มออกตาม ประเด็นและปัญหา ที่ผู้เข้าอบรมเลือก ให้ในกลุ่มประมวลและแยกแยะ เป็นประเด็นย่อยออกไปอีกเท่าที่จะทำได้ สุดท้าย ให้แต่ละกลุ่มวิเคราะห์หา 1) สถานภาพความรู้ในระดับโลก หรือ ข้อถกเถียง ณปัจจุบัน นั้นเป็นอย่างไร 2) กำหนด gap หรือช่องว่าง ในประเด็นใหญ่และย่อย ว่ามีอะไรบ้าง แล้วนำมารายงานให้สมาชิกองค์ใหญ่ได้มีส่วนร่วมเรียนรู้ด้วย

การพลิกแพลงกิจกรรม(Variation)

ในกรณีที่ผู้เข้าอบรม ต่างได้ทำงานวิจัยเสร็จสมบูรณ์แล้ว ให้แต่ละคน กำหนด ประเด็น/key words/ ชื่อเรื่องเดิม ลงมือทำงานโดยตนเอง สร้าง Annotated Bibliography โดยมีการสืบค้นจากบทความในวารสาร ทั้งไทยและต่างประเทศ จาก digital sources ในจำนวนไม่ต่ำกว่า 50 เรื่อง เมื่อเสร็จแล้วให้พยายามตอบคำถาม ดังต่อไปนี้

ช่องว่างของความรู้ หรือ ข้อถกเถียง (debating issues) ในประเด็นการวิจัยของท่าน คืออะไรบ้าง? งานของท่านที่ได้ทำมาแล้วนั้น สามารถ เติมช่องว่างอันนั้น หรือ นำไปอภิปรายถกเถียง ได้หรือไม่ อย่างไร?

เมื่อตอบได้สมบูรณ์แล้ว ให้ใช้คำตอบนี้ จัดเกล้าให้ เป็น บท Introduction ได้ เป็นต้นนำของการผูก “เงื่อนปม” การเชื่อมโยงระหว่างประเด็นท้องถิ่น (พื้นที่และประเด็นศึกษาที่นักวิจัยดำเนินการ) ว่ามีความสำคัญโดยสะท้อนให้เห็นคุณค่าของกรณีศึกษานี้ ว่าเป็นตัวอย่างให้เห็นอย่างเด่นชัด และวัตถุประสงค์ของบทความ ทั้งหมดนี้ จะนำไปสู่ การวางฐานโครงสร้างการเขียนบทความ ที่เรียกความสนใจจากบรรณาธิการและผู้เชี่ยวชาญทำการประเมิน เพื่อคัดเลือกลงตีพิมพ์

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- ศิรินุช คุรุฑกะ (2552) เครื่องมือการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพชุมชน: กรณีศึกษากระบวนการภาพชีวิตลิขิตเรื่องราว (Photo Novella and Ethnography Combined) วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมและการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
- โอภาส ปัญญาและโสฬส ศิริไสย์ (2548) “ความเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมทางปัญญา: สำนวญความรู้เกี่ยวกับการสร้างความรู้ด้วยศาสตร์แห่งบูรณาการ” (“Transformation of Intellectual Culture: A Review of Transdisciplinarity”) ใน Transdisciplinary Commons-เครือข่ายความรู้ข้ามศาสตร์ รวมบทความการสัมมนาวิชาการ Transdisciplinary Research ครั้งที่ 1 คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา นครปฐม
- โอภาส ปัญญา โสฬส ศิริไสย์ (2550) สร้างความรู้จากการฟัง ประสบการณ์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทย โครงการ UNDP-Thailand Environment Partnership Program โรงพิมพ์สหมิตรพรินต์ติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง กรุงเทพฯ นำโดย น.พ. ประสาน ต่างใจ

ภาษาอังกฤษ

- Bohm, David (1988) On Dialogue , edited by Lee Nichol, Routledge, London
- Condominus, Gorge (1994) We Have Eaten the Forest. The Story of a Montagnard Village in the Central Highland of Vietnam. Translated from French into English version by Adrienne Foulke. Kodansha International. New York
- Crofts, Andrew (2002) The Freelance Writer’s Handbook.How to Make Money and Enjoy Your Life.Piatkus. London
- Geertz, Clifford (1973) The Interpretation of Culture. Basic Book. New York
- Richardson Lauren (1994) Writing a Method of Inquiry. In Handbook of Qualitative Research.Norman K., Denzin&Ynonna S., Lincoln (edit.) Thousand Oaks. Sage Publication.pp.516-529
- Senge, Peter (1998) The Fifth Discipline: the Art and Practice of Learning Organization Random House. Sydney. Australia.

Website

- <http://www.aznetnews.com>
- <http://www.ccs.mit.edu/lh/intro.html>
- <http://www.Solonline.org>
- <http:www.malaysian-ghost-research.org>

สรุปย่อ

รายละเอียดของหลักสูตร เนื้อหา วัตถุประสงค์ กระบวนการและผลลัพธ์ ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ

เนื้อหา	วัตถุประสงค์ (เมื่อผู้เข้าประชุมผ่านเนื้อหาและ กิจกรรมแล้ว จะเกิด ความรู้และ ทักษะ ดังนี้)	ตัวอย่างกระบวนการเรียนรู้ (ความรู้ที่แท้จริง คือความรู้ที่ผ่านการกระทำ)	ผลการเปลี่ยนแปลงจากการสะท้อน และการคิดพิจารณาอย่างแยบยล ของผู้ร่วมประชุม(ตัวอย่าง)	ข้อสังเกตและเสนอแนะ
1. การรับรู้ (perception) กับ ความรู้ (knowledge)	1. ทำการคิดอย่าง ให้มีวินัย สามารถแยกความรู้สึก กับ ความรู้ได้ 2. เข้าใจการทำงานของสมองซีก ซ้าย (ความรู้สึก) และสมองซีก ขวา (การใช้เหตุและผล) และ เกิดทักษะในการวิเคราะห์พินิจ พิจารณาอย่าง สงบ และ สร้างสรรค์ จากภายในกายของ ตนเอง 3. สร้างและจัดการความรู้ที่มี พลังจินตนาการขับเคลื่อน ชุมชน	1. การฝึกสมาธิ สำรวจ ความรู้สึก ฝึก “สติ” ให้มีวินัย 2. ฝึกการถ่ายทอดความรู้สึก การรับรู้ จากการเห็นภาพ สิ่งของ และการสัมผัสสลับคำสั่งของ ออกเป็นภาษา เขียนลงในสมุดในคอลัมน์ด้านขวามือ การรับรู้จาก การเห็นให้เขียนคำตอบ ความหมายของสิ่งที่เห็น และสัมผัส ลงในคอลัมน์ซ้าย 3. วิทยากรเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็น และสะท้อนความคิด ความรู้สึกที่ได้รับจากกิจกรรม นี้ 4. วิทยากรสรุปปิดท้าย ด้วย การค้นคว้าทางวิชาการถึง บทบาทหน้าที่ของสมองสองด้าน แยกแยะระหว่าง ด้านขวารับความรู้สึก อารมณ์ และจินตนาการ ส่วนด้านซ้าย ทำหน้าที่หาความหมาย คุณค่า ตามที่ มันเป็น ของสิ่งที่ปรากฏจากการเห็น การสัมผัส การได้ยิน ดมกลิ่น ลิ้มรส ความหิว ความอยาก ฯลฯ เป็นต้น	“เพิ่งเริ่มเข้าใจแล้วว่า สิ่งที่เรารู้เรา ทำเป็นประจำ เราคิดว่าเรารู้ พอเข้า ทำแบบฝึกหัดนี้ จึงรู้ว่าที่เราคิดว่า เรารู้ อาจเป็นเพียงความรู้สึก แต่อาจ มิใช่ความรู้” “ต่อไปนี้จะนำเอาวิธีคิดเหล่านี้ ไป ใช้ที่บ้านและที่ทำงาน เพราะทำให้ ย้อนไปให้เห็นว่า สิ่งที่เราเข้าใจต่อ เพื่อนร่วมงาน ว่าเป็นอย่างนั้นอย่าง นี้ อาจไม่เป็นจริงอย่างเราเคยเข้าใจก็ ได้”	ควรเน้นให้ผู้เข้าประชุม อบรมให้รู้ว่า การฝึกสมาธิ เป็น สิ่งที่คนไทยทำกันอยู่ แล้ว สามารถเพิ่มทักษะได้ เสมอโดย เลือก วัดและครู บาอาจารย์ ที่เชี่ยวชาญ ในทางนี้ อาจเพิ่มข้อมูลให้เห็นว่า การฝึกทำสมาธิ ก็ดี โยคะ ไท้เก็ก ชิกง ก็ดี เป็น ความรู้ ภูมิปัญญาตะวันออก มี หลักฐานการวิจัยถึง ผลดีที่ มีต่อสุขภาวะ ในสังคม สมัยใหม่ เป็นต้น

2. การสร้างแรงจูงใจ ความรู้สึก อยากเขียน (writing appetite)	1. วิเคราะห์ตนเองว่ารักหรือชอบการเขียนมากน้อยแค่ไหนอย่างไร 2. สร้างแรงจูงใจให้กับตนเอง 3. รู้จักการสำรวจตลาดวารสารซึ่งจะเป็นแหล่งรองรับงานเขียนของตนเอง	● วิทยาการให้แต่ละคนนั่งคุยกับตัวเองโดยตั้งคำถามว่า 1. ต้องการเอาดีทางการเขียนหรือไม่? 2. เป็นคนชอบสังเกตหรือไม่? 3. ชอบจมอยู่กับความรู้สำเร็จรูปหรือไม่? 4. ชอบอ่านหนังสือหรือมีนิสัยหิวกระหายความรู้หรือไม่? 5. เป็นคนชอบให้ความสนใจเรื่องราวรอบตัว ชอบเดินทางและจดบันทึกหรือไม่? ● เมื่อรู้ว่าเราจะเอาดีทางการเขียนแน่นอน ต่อไป เริ่มเดินสำรวจตลาดหนังสือ ได้แก่ 1. เข้าร้านหนังสือใหญ่ๆ 2. กลับบ้านเปิดทีวีสำรวจรายการ แล้วจินตนาการว่ายังมีรายการดีอีกมากที่ยังไม่ถูกนำเสนอ แล้วปิดเครื่อง ไม่ต้องมีข้อสรุป 3. เข้า internet ค้นหาร้านหนังสือที่ส่งทาง electronic พยายามหาหนังสือในแนวที่คุณชอบ แล้วลองอ่านดู บอกกับตัวเองว่า นี่เป็นส่วนย่อยเหมือนขอดูเขาน้ำแข็ง ยังที่ที่ยังไม่ได้แสดงออกอีกมากภายใต้ภูเขาน้ำแข็งนี้	● “นิทานเรื่อง ปลากับเต่าคุยกัน ทำให้ดิฉันเข้าใจ ความสำคัญของวิคิด เคยได้ยินได้พูดถึงคำว่ากระบวนทัศน์ แต่ไม่เคยแน่ใจว่า ทำไมต้องเปลี่ยนต้องขยับโลกทัศน์ในหัวของเราก่อน” ● “บทเรียน “ดาเหี้ยว-หนอน” ทำให้ดิฉันต้องขอกลับไปคุยกับคุณ หมอ และพยาบาล (ที่เป็นคณะกรรมการโครงการ) ว่าต้องมองชุมชนให้ชัดก่อน แล้วจึงจะรู้ว่า โครงการที่เสนอมานี้ จริงๆ แล้วเหมาะสมหรือไม่”	
3. การเขียนบันทึกส่วนตัว	● เพื่อนิสัยส่วนตัวให้เป็นคนช่างสังเกต มีสติตื่นตัวกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ไม่ปล่อย	● เริ่มแรกด้วยการนำภาพเก่าๆของตัวเองมาช่วยทบทวนความจำ ดูที่สภาพและลำดับที่เกี่ยวข้องกับภาพนั้นๆอย่างละเอียดว่าตอนนั้นตนเองทำอะไร		

	ให้เหตุการณ์หรือสิ่งแวดล้อมรอบข้างกลายเป็นของจินตนาการเสียทุกอย่าง	ที่ไหน เมื่อไร และมีใครเกี่ยวข้องบ้าง เป็นต้น หลังจากนั้นให้ลำดับความคิด เป็นเรื่องเล่าที่เกิดขึ้น โดยลำดับเรื่องราวให้ตนเองและสมาชิกคนอื่นๆ เข้าใจได้อย่างดี จากนั้นวิทยากรแนะนำ 1. หาสมุดพกเหมาะมือน้อยหนึ่งเล่ม พกติดตัวตลอดเวลา เมื่อมีความคิดดีๆ แปลก หรือคำพูดที่โดนใจ ให้ลงมือจดลงในสมุดทันทีอย่าปล่อยให้ผ่านไปโดยไม่ทำอะไร 2. หาโอกาสไปอยู่ที่แปลกใหม่ จะทำให้จิตตื่นตัว เห็นอะไรน่าสนใจไปหมด 3. นั่งทบทวนภาพที่อยู่นความทรงจำ หรือถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมาก่อน 4. หาที่ส่วนตัว มุมห้องสมุด ใต้ต้นไม้ร่มรื่น 5. เขียนบันทึกทุกวัน เริ่มตั้งแต่ หนึ่งหน้า จนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ		
4. การเขียนแนวใหม่	1. ฝึกทักษะการสังเกตและการเก็บรายละเอียดของวัตถุสิ่งของและปรากฏการณ์ 2. การสร้างปัญญาความรู้จากการเขียน	1. วิทยากรนำภาพนิ่งหรือวัตถุของจริงที่มีความหมายเชิงวัฒนธรรม มาตั้งไว้ หรือเป็นภาพแอสโลด์ขึ้นจอให้ผู้เข้าอบรมเขียนบรรยายรายละเอียดให้มากที่สุดเท่าที่ทำได้ แล้วให้แลกเปลี่ยนกันนำเสนอในกลุ่มใหญ่ 2. วิทยากรนำคลิปวิดีโอสั้นๆ ที่แสดงเหตุการณ์หรือสถานการณ์บางอย่างมานำเสนอ หลังปิดเครื่องแล้ว	● “เพิ่งรู้ว่า ตัวเราไม่ค่อยใช้เวลาสังเกตรายละเอียด ของสิ่งที่เห็นสิ่งที่ได้ยิน คนที่ได้พบในชุมชนที่ไปทำวิจัย เราวิ่งกระโดดไปตีความ วิเคราะห์หาข้อสรุปทันที” ● “เรามักเอาคุณค่าทางวัฒนธรรม	

5. การเขียนความรู้สึก	● เพื่อฝึกทักษะในการค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่ปรากฏ กับความรู้สึกนึกคิดอันเป็นสภาวะทางจิตใจที่อยู่เบื้องหลัง	ให้ผู้เข้าอบรมกลับไปทบทวนรายละเอียดของสิ่งที่ได้เห็น แล้วเขียนบรรยายให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ 1. ใช้กิจกรรมคอลัมน์ซ้าย-ขวาโดยทบทวนสิ่งที่ตนเองกระทำหรือพูดอะไรลงไป แล้วเขียนบทสนทนาในคอลัมน์ขวา 2. ส่วนคอลัมน์ซ้ายให้เขียนความรู้สึกของตัวเองในขณะนั้น แต่ไม่ได้พูดหรือทำออกมา 3. กลับไปพิจารณาสิ่งที่เขียนทั้งสองด้านอีกครั้ง แล้วย้อนถามตัวเองว่า เจตนาที่แท้จริงลึกๆนั้นคืออะไร ฯลฯ 4. เรียบเรียงคำพูดและทำบทสนทนาใหม่ ที่เป็นสิ่งที่ดี ทำให้เหตุการณ์ดีขึ้น ฯลฯ 5.	ของเรา—นักวิชาการในเมืองในความเป็นคนไทย ไปตัดสินคุณค่าทางวัฒนธรรมคนอื่น ๆ ไปเสียหมด รู้เลยว่า งานวิจัยของเราที่ผ่านมาไม่ค่อยดี และถูกต้องเลย เพราะเหมือนกับเราเข้าไปวิจัยในชุมชนโดนมีความตอบไว้รออยู่แล้ว”	
6. การจับใจความสำคัญจากการอ่าน	● ฝึกทักษะการจับใจความสำคัญเพื่อนำไปประกอบเป็นข้อมูลสำหรับการเขียน	● ใช้กระดาษบัตรคำ index cards บรรทัดบนสุดเขียนหัวเรื่อง (topic) พื้นที่ว่างส่วนใหญ่ไว้สำหรับเขียนข้อความสำคัญด้วยภาษาของตนเอง ส่วนบรรทัด		

7. ระหว่าง ข้อเท็จจริง (facts) กับ ความรู้สึกนึก คิด (feeling)	ฝึกทักษะการสังเกตและการจดบันทึกโดยแยกแยะระหว่างสิ่งที่ เป็นข้อเท็จจริงกับสิ่งที่เป็ นความรู้สึกนึกคิดและการคาดเดา	เกือบล่าสุด ให้ระบุชื่อหนังสือผู้แต่ง (เขียนแบบใน บรรณานุกรม) หลังจากนั้นอ่านได้หลายเล่ม ให้นำ กระดาษแข็งใส่ไว้ในกล่องเรียงตามลำดับอักษร เป็น”ระบบจดบันทึกแบบคอร์เนล” (the Cornell System) ที่ใช้กันมากกว่า 40 ปี เพื่อช่วยให้นักศึกษา สามารถจดคำบรรยายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบไปด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การจดบันทึก (record) ขั้นตอนที่ 2 การลดทอนข้อความ (reduce) ขั้นตอนที่ 3 การทวนกลับ (recite) ขั้นตอนที่ 4 การพิจารณาใคร่ครวญอย่างแบบยล (reflect) ขั้นตอนที่ 5 ทบทวน (review) ขั้นตอนที่ 6 การร่างความรู้เอง 1. วิทยากรอธิบายถึงการที่ต้องเอาข้อเท็จจริงจากสิ่งที่ ได้เห็น ได้ฟัง ไว้ในคอลัมน์ขวา เพราะ คนจดบันทึก มักใส่ความรู้สึกนึกคิดของตัวเองลงไป ในข้อเท็จจริง นั้นด้วย จึงควรเอาความรู้สึกนึกคิดรวมทั้งคำถามลง ไว้ในคอลัมน์ซ้าย 2. ให้ผู้เข้าอบรมนำกระดาษพับเป็นสองส่วน ด้านบน ขวาให้เขียนว่า ข้อเท็จจริง ส่วนด้านซ้าย เขียนว่า ความรู้สึกนึกคิด 3. วิทยากรฉายภาพนิ่ง อันเป็นการถ่ายภาพ		
---	---	--	--	--

8. ข้ออ้างเชิงปรัชญาในการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Philosophical Justification for the Use of PAR)	1. รู้หลักปรัชญาว่าด้วยเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) อย่างลุ่มลึก 2. เขียนหัวข้อ วิธีวิทยา (methodology) สำหรับงานวิจัย PAR ได้อย่างเหมาะสมและน่าเชื่อถือในสังคมนักวิชาการ	การณ์ อย่างหนึ่ง ให้ผู้เข้าอบรมเขียนบันทึกสิ่งที่เห็นลงในคอลัมน์ข่าว 4. เนื่องจากภาพปรากฏการณ์ เป็นภาพที่ดึงความรู้สึกขอให้เขียนความรู้สึก นั้นๆ ไว้ในคอลัมน์ซ้าย 5. หลังจากจบด้วยภาพสุดท้าย ให้นำชุดความเท็จจริง และ ความรู้สึกมาเทียบเคียงและแลกเปลี่ยนกัน 6. วิทยากรสรุป ว่า ความนึกคิดของคนมักเจอไปด้วยความหมายเชิงวัฒนธรรมของตน การมีทักษะในการแยกแยะระหว่างข้อเท็จจริง (fact) กับความรู้สึกนึกคิด (feeling) 1. วิทยากรทบทวนหลักปรัชญาการสร้างความรู้และหาความจริง หรือ “ญาณวิทยา” (Epistemology) โดยใช้ Power Point Presentation 2. วิทยากรอภิปรายว่า เมื่อนักวิจัย ได้โจทย์หรือวัตถุประสงค์ชัดแล้ว เมื่อผู้วิจัยต้องการจะทำการวิจัย PAR จำเป็นต้อง หาหลักปรัชญาหรือข้ออ้างทางปรัชญาอย่างถูกต้องและมีน้ำหนัก 3. วิทยากรให้ผู้เข้าอบรม ค้นหา จากแหล่ง digital sources ด้วย key words เช่น participatory action research, ethnography, postmodernity, grounded theory, ฯลฯ เสร็จแล้วนำมาแลกเปลี่ยนความหมายกัน จนเห็นความสำคัญของ PAR อย่างลุ่มลึก	● เพิ่งจะเห็นความสำคัญของ PAR เมื่อก่อนรู้เพียงว่า อาจารย์บางท่านเข้าไปทำวิจัยในหมู่บ้าน ไม่เข้าใจว่า ทำอย่างไร ● “เคยเข้าฟังการเสนอผลงานวิจัย PAR หลายครั้ง ทุกครั้งตั้งคำถามเสมอว่า จะเชื่อผลงานได้อย่างไร เมื่อได้ ทำความเข้าใจเชิงลึกอย่างที่เพิ่งทำนี้ มีความรู้สึกชื่นชมนักวิจัย PAR อย่างจริงใจ และตัวเองเริ่มจะ	
---	--	--	--	--

9. พัฒนา “ตาเหยี่ยว” สํารวจกระแสโลกาภิวัตน์: แนวคิดเชิงกระบวนระบบ (System Thinking Approach)	1. ฝึกทักษะการมององค์รวม เห็นโลกเป็น “ความเป็นหนึ่งหน่วย” 2. จับกระแสแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของระดับโลก 3. คาดการณ์ผลกระทบใหญ่ๆ เหล่านั้น ที่จะมีต่อสังคมไทยโดยรวม 4. เชื่อมโยงประเด็นปัญหาท้องถิ่นของไทยต่อประเด็นวาระของโลกได้	4. ให้ผู้เข้าอบรมเขียนบท research methodology สำหรับ การวิจัย PAR อย่างเหมาะสม นำเชื่อถือ • วิทยากรนำเสนอ ประเด็นปัญหาระดับโลก ที่ได้รับความสนใจและต้องการความรู้ใหม่ เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการ รวมทั้ง 8 หัวข้อเร่งด่วน ที่ออกมาจาก UN ที่เรียกว่า “UN 8 Millennium Goals” ด้านความสำคัญดังนี้ว่า ผลงานวิจัยจะเป็นสิ่งมีประโยชน์และหาواردพร้อมรับพิมพ์บทความ ทั้งหมดมีดังนี้ 1. ความยากจน (poverty) 2. ความมั่นคงทางอาหารในระดับท้องถิ่น (community-based food security) 3. พลังงานทางเลือก (alternative energy) 4. การจัดการแหล่งน้ำแบบบูรณาการ (IWRM) 5. การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยชุมชน (community-based sustainable tourism) 6. นวัตกรรมการเรียนการสอน (pedagogical innovation) 7. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน (community-based natural resources management --CBNRM) 8. การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน	เกิดความสนุกในการเตรียมการวิจัยครั้งต่อไป” • “ความจริง พวกเรามหาวิทยาลัยในภูมิภาคและท้องถิ่น ได้ทำการวิจัยที่ดีและมีประโยชน์มากมายหลายเรื่อง เพียงแต่เราวิ่งเข้าหาชุมชน โดยไม่ได้สำรวจโลก สํารวจประเด็นชัดเจนเสียก่อนแล้วส่วนใหญ่เราก็ตอบคำถามที่มักรู้ไว้ก่อนแล้ว กันเหินเหิน” • “เกิดความรู้สึกละอายใจว่าไม่อยากจะนำงานวิจัยที่นำมาวันนี้ ออกมาเป็นบทความ รู้สึกได้เลยว่า ยังทำได้ไม่ดี ไม่สมควรเป็นบทความที่น่าสนใจ และไม่สมควรลงตีพิมพ์ เอาไว้การวิจัยครั้งต่อไป จะทำให้เนิ่นยั้งแต่ต้น”	
---	---	---	--	--

10. บรรณาธิการทั้งหลายต้องการเห็นอะไร? (What do editors want to see?)	1. รู้ว่าเมื่อบรรณาธิการวารสารรับต้นฉบับบทความแล้ว พวกเขาต้องการเห็นอะไร 2. นักวิจัยสามารถปรับชื่อเรื่อง และ key words ได้เหมาะสมกับความสนใจของบรรณาธิการและให้เข้ากับ scope ของวารสาร 3. สามารถวางหัวข้อโครงร่างและร่าง abstract ไว้เป็นแนวได้	(community empowerment) 9. นวัตกรรมองค์กรต่างๆ เช่น the learning organization, knowledge-based management, เป็นต้น • สุดท้ายให้ผู้เข้าอบรมแลกเปลี่ยน หัวข้อเรื่อง พร้อมกับปรับหัวข้อ บทความให้เข้ากับประเด็น/วาระโลกที่กำลังผ่านมาแล้ว เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างประเด็นวิจัยกรณีศึกษา ในชุมชน • วิทยากรรับเชิญ (ซึ่งเป็นบรรณาธิการตัวจริง) บรรยายจากประสบการณ์ทั้งที่เป็นผู้เขียนบทความผู้เชี่ยวชาญสาขาวิชาและล่าสุดเป็นกองบรรณาธิการวารสารวิชาการนานาชาติ) ได้รวบรวมไว้ มาตอบคำถามที่ว่า “บรรณาธิการทั้งหลายต้องการเห็นอะไรในบทความ?” ดังต่อไปนี้ (ยกมาบางตอนให้เป็นตัวอย่าง) 1. Does the subject of the manuscript fall within the scope of the journal? 2. Is this paper a new and original contribution? (An old model applied on a new case study is not considered new and original contribution.) 3. Are the results of sufficiently high impact and global relevance for publication in an international	• หลังจากการบรรยายมีการสอบถามแลกเปลี่ยน กันอย่างกว้างขวาง สะท้อนให้สิ่งที่ยากที่สุดได้ไว้เสมอว่า เวลาเขียนบทความ จะต้องสร้างผู้อ่านในจินตนาการไว้เสมอ เป็นการ dialogue ระหว่างผู้เขียนกับผู้อ่าน ในที่นี้ ถ้าผู้เขียนจะมี บรรณาธิการจินตนาการไว้อยู่ตรงหน้าที่มีคำถามเหล่านี้ ผู้เขียนจะได้เขียนอย่างมีชีวิตชีวาและเขียนได้โดนใจ คน	
--	--	---	---	--

11. การสร้าง บรรณานิทัศน์ (Bibliography Annotation: การเชื่อมโยง ประเด็น ท้องถิ่นสู่ วาระโลก	1. รู้กระบวนการวิธีค้นหาประเด็น ปัญหาวิจัย ที่จะนำไปสู่การตั้ง โจทย์วิจัยหลัก อย่างมีระบบ และขั้นตอน 2. กำหนดช่องว่างของความรู้ใน ศาสตร์ในแขนงนั้นๆได้ เพื่อมา ชี้เป้า ในการสร้างโจทย์วิจัย 3. สร้างทางเลือกในการกำหนด หัวข้อและขอบเขตของเนื้อหา การวิจัย 4. สร้าง database เพื่อรวบรวม ข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการ อ้างอิง	journal? 4. Are the interpretation and conclusion sound, justified by data, and consistent with the objectives? 5. Does the title of the manuscript clearly describe the article? 6. Does the abstract reflect the content of the article? ฯลฯ 1. วิทยากรทบทวนประเด็น/วาระ โลกและในประเทศ ในกิจกรรมก่อนหน้านี้ 2. วิทยากรสาธิตการขึ้นหาบทความดีพิมพ์ใน วารสารวิชาการนานาชาติ จาก digital sources ตาม ประเด็นปัญหาข้างต้น โดยใส่ key words และ ช่วงเวลา เช่น 5 ปีย้อนหลัง เพื่อค้นหาบทความตาม วารสารต่างๆ แล้วเลือกบางชิ้นงานเพื่อมาเป็นกรณี ศึกษาทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ เน้นไปที่ abstract และ conclusion เพื่อความรวดเร็วในการสร้าง ภาพรวม ของงานวิจัยในประเด็นนั้นๆ 3. วิทยากร จัดเรียบเรียงใหม่ ให้เป็นภาษาของตนเอง พิมพ์ลงเป็น รูปแบบ (format) ของการทำทบทวน นิทัศน์ (annotated bibliography) 4. แบ่งนักวิจัยเป็นกลุ่มตามประเด็นวิจัย ให้นักวิจัยใน	● “รู้สึกดีใจและภูมิใจที่งานวิจัย ของเรา เป็น ไปในทำนอง เดียวกับกลุ่มสาขาที่เชี่ยวชาญ ของเรา” ● “มีความรู้สึกว่าจะทำให้โจทย์ วิจัยคมชัดขึ้น เพราะรู้ว่ งานวิจัยของเราจะไป เติม ช่องว่างตรงไหน” ● “เข้าใจแล้วว่า บทสรุปผล มิใช่ แค่เอาข้อมูลมาเรียง แต่จะต้อง เอาไป debate กับบรรดา authorities ทั้งหมด ที่ได้จาก การทำบรรณานิทัศน์”	
---	--	--	---	--

		แต่ละกลุ่มร่วมมือกัน search โดยใช้ key words จากงานวิจัยของตนเอง จำนวนอย่างน้อย 15 ชิ้น เขียนลงในรูปแบบที่สาธิตให้ดู 5. เมื่อเสร็จแล้วให้แต่ละกลุ่มรายงาน “สถานภาพความรู้/ประเด็นเรื่อง จาก 5 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน” และตอบประเด็นย่อยๆ ต่อไปนี้ ● งานวิจัย ทำขึ้นที่ใด ประเทศ เมือง บ้าง ฯลฯ? ● เรื่องที่วิจัยสำคัญมากขนาดไหนจึงต้องทุ่มเทการวิจัย? ● แนวคิด ทฤษฎี ที่ยึดถือ อ้างอิง หลักๆ ● ข้อถกเถียง (debate) หลักๆ คืออะไร? ● งานวิจัยของคุณที่นำมาในวันนี้ อยู่ส่วนไหนของ สถานภาพความรู้ความกระจ่างของประเด็นการวิจัยนี้ 6. วิทยากรให้นักวิจัยทำงานของตนเอง โดยการเพิ่มบทบรรณานิตส์ให้มากขึ้น และพยายามตอบประเด็นคำถาม เหล่านั้น เสร็จแล้วให้เรียบเรียงเป็นบทนำ เกริ่นเรื่อง ความสำคัญและการได้มาซึ่งปัญหาและโจทย์วิจัย		
--	--	---	--	--